Donesek k zgodovini vprašanja o imenu Hrvat.

Rajko Nahtigal — Ljubljana.

I.

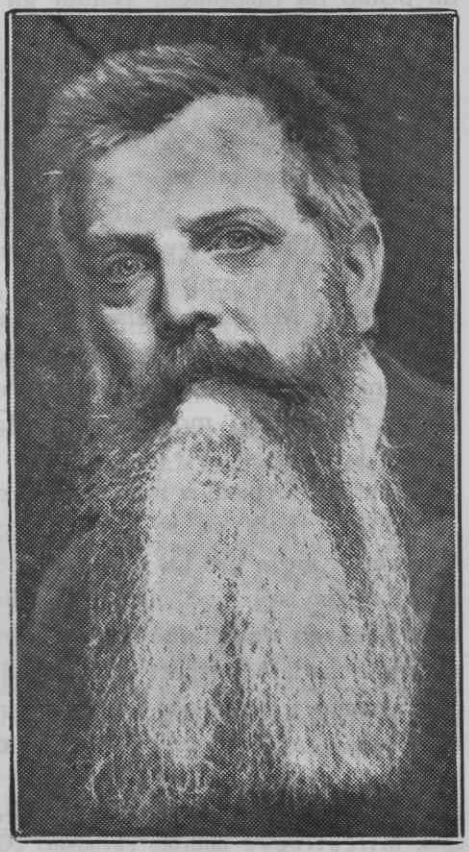

Rajko Nahtigal

Ko sem bil l. 1913. imenovan za izrednega profesorja slovanske filologije s posebnim ozirom na slovenski jezik in književnost na univerzo v Gradec, sem se seveda takoj seznanil in kmalu dobro spoprijateljil z direktorjem univerzitetne biblioteke in privatnim docentom za socialno in gospodarsko zgodovino s posebnim ozirom na naseljevanje in agrarstvo, Čehom Janom Peiskerom. On je bil tedaj pred kratkim, l. 1910., v Stuttgartu izdal razpravi o slovanskih starožitnostih („Streitfragen aus der slavischen Altertumskunde“ in „Neue Grundlagen der slavischen Altertumskunde. Ein Vorbericht“), a v l. 1914. je obdelal v II. delu znane angleške zgodovine The Cambridge Medieval History dve poglavji „The Asiatic Background“ in „The Expansion of the Slavs“, ki jih je angleška kritika označila za „splendid work“ (J. Šimák, Jan Peisker, v Praze 1933., str. 31, v izdaji češke akademije). Ob tem zanimanju (sledil je tudi študijam L. Hauptmanna, ki je l. 1915. v Mitteilungen des Instituts für österr. Geschichtsforschung XXXVI. 230 natisnil razpravo „Politische Umwälzungen unter

den Slovenen vom Ende des 6. Jahrh. bis zur Mitte des 9. Jahrh.", kjer je govoril tudi o Hrvatih) se je Peisker obrnil name z vprašanjem, kako sodim o etimologiji imena Hrvat. Želel je, naj mu svoje mnenje napišem v obliki pisma, katero je hotel objaviti. Storil sem mu po volji in napisal nekoliko zakasnjeno (gl. doli) pismo z dne 23. marca 1915., obsegajoče osem oktavnih strani pismenega papirja, toda objave mu radi časovnih neprilik nisem dovolil. Ko se je po prevratu oživilo razpravljanje o poreklu imena Hrvat, sem naprosil Peiskera, da mi da pismo na razpolago, vendar ga nisem nikjer uporabil. Ker pa v primeri z doslejšnjimi razglabljanji še vedno podaja neko, do neke meje morda odločilno novo misel, ga na željo gosp. urednika Etnologa objavljam sedaj v njegovem časopisu.

Pismo je Peisker zelo cenil in to omenil še v dopisu 30. septembra 1924., s katerim mi ga je vrnil: „Geehrter Freund, von Prof. Hauptmann höre ich, dass Sie Ihre treffliche Abhandlung über die Etymologie des Wortes Hrvat benötigen, daher beeile ich mich, dieselbe Ihnen zur Verfügung zu stellen." Za moj nazor se je zelo zanimal tudi prof. I. Milčetić, član Jugoslavenske akademije, ko se je poleti 1918. zdravil v nekem graškem sanatoriju[1], ter me nagovarjal, naj napišem članek za akademijo, kar mi je svetoval že prej tudi prof. M. Murko, tedaj moj kolega v Gradcu (gl. pismo). O tem pa je zvedel končno še V. Jagić (tudi sam sem mu poročal), pa mi je 11. julija 1918. pisal iz Payerbacha ob južni železnici: „Za 3/4 svesku „Archiva"[2], koja će se vrlo polagano štampati, jer u Njemačkoj štamparije može biti još gore trpe nestašicu, nego li kod nas — dobro bi mi došao koji god članak Vaš ili Peiskerov. To bi se moglo upotrebiti još da dodje pod kraj godine. Osobito me zanimaju Vaše, i ako mi dosada nepoznate kombinacije glede postanja hrvatske državne organizacije, u kojoj sam ja vazda slutio tudji upliv, ja sam se domišljao avarskomu, a Vi možda znate što drugo i bolje. Pa zar se bojite to

[1] Ostala mi je od tedaj vizitka, katere vsebino naj kot signum temporis in znak Milčetićeve dobrote navedem: „Grac 10./8. 1918. Mnogopoštovani g. profesore! Moj bivši učenik, poručnik i medicinar bečki, Šantl, koji ovo donosi, donio mi je iz Varaždina koješta za kolegu Nemanića" (mišljen je bil vpokojeni šolski nadzornik D. Nemanić, pisec znanih studij o čakavskem narečju). „Uzimljem si slobodu pa i Vam šaljem od toga nešto domaćega brašna kano znak našega poznanstva. Pozdravlja Vaš Um. Prof. I. Milčetić".

[2] T. j. XXXVII. letnika Jagićevega Arhiva za slovansko filologijo, ki je izšel šele l. 1920. Prejšnji XXXVI. letnik pa je že iz l. 1916.

iznijeti na vidjelo? bojite li se kao južnoslovenski Kunik[3] vike i krika hrvatskih Ilovajskih[3]?“ Zadnje se nanaša na to, da takrat (gl. doli pismo) nisem hotel s svojim mnenjem v javnost.

Moje pismo Peiskeru, katerega liste je Peisker skupaj sešil, je oddano ljubljanski univerzitetni biblioteki in se glasi[4] (v pripombah pod črto so pridejana potrebna pojasnila):

Hochgeehrter Herr Direktor!

Ich komme infolge Unwohlseins und Mangels an einzelnen Quellen erst heute zur Einlösung meines Versprechens. Ich kann dies aber auch heute nur halb tun, da mich die Beschäftigung mit der Frage überzeugt hat, dass da eine detailliertere Studie vonnöten wäre; ausserdem halte ich die Veröffentlichung meiner weiteren Ausführung dieser Tage für inopportun. Doch habe ich die Absicht auf Anraten des Kollegen Prof. Murko, bei nächster bester Gelegenheit eine entsprechende Notiz, bzw. Abhandlung der Agramer Akademie einzuzenden.

Der Ausdruck Hŕvât, gen. -áta (vgl. die Akzentuierung im Agramer akad. Wörterbuch) ist an sich sprachlich nicht s.-kroat., bzw. slavisch. Darauf weisen die Betonung und das Suffix hin. Wir finden keine andere einheimische substantivische Bildung mit dem Suffix -at-, wie man sich schon aus den grammatischen Werken Miklosich', Daničić, Maretić oder Leskien's überzeugen kann. Das slav. adjektivische Suffix -at- wie in bȍgat, brádat usw.[5] hat urspr. steigende

[3] Petrograjskega akademika A. A. Kunika (1814.—1899.) življenjsko delo je bilo „Die Berufung der schwedischen Rodsen durch die Finnen und Slaven. Eine Vorarbeit zur Entstehungsgeschichte des russischen Staates“. I.-II. (St. Petersburg 1844./5.). Po Jagićevi zgodovini slovanske filologije (Petrograd 1910., str. 654) se je Kunik pred vsemi sodobniki odlikoval v tem, da je bil lingvistično dobro podkovan, kar mu je omogočilo lotiti se rešitve vprašanja o poreklu Rossov, ustanoviteljev stare Rusije. Od njega je med dr. tudi bibliografski pregled vprašanja o Varjagih kot eden izmed dodatkov h knjigi B. Dorna, Kaspij (Petrograd 1875., str. 445 sl.). — Ruski historik D. I. Ilovajskij (roj. 1832.) se je z veliko vnemo, toda v mnogem nekritično boril proti normanski teoriji ter objavil poleg drugega Разысканія о началѣ Руси (Москва 1876., druga izdaja 1882. z dodatki 1886. in 1902.). — Sodoben pregled o tem vprašanju je od B. A. Mošina Варяго-русский вопрос (Slavia 1931. X. 109 sl.). Prim. tudi А. Л. Погодин, Варяги и Русь (Записки русс. научн. института в Бѣлградѣ, вып. 7, стр. 93. Бѣлград 1932).

[4] Na vrhu je Peisker napisal s svinčnikom „Nachtigall“, v pismu pa je neke vrste podčrtal z barvastim svinčnikom in nekaj pripisal (gl. pismo).

[5] Prim. sloven. adj. osȁt proti subst. osât iz осъть, cerkv.-slovan. осътъ; -ът- je tudi v sloven. habât, hȍbât (Jurčič, Deseti brat „v koprivah in hebatu“), čak. habât, gen. habtà (gl. E. Berneker, Slav. etymol. Wörterbuch str. 410 chъbъtъ); splošnoslovan. svat je tvorjeno s pridevniškim -at- in je tudi naglas srbskohrv. svȁt proti svât,

Betonung auf dem suffixalen *-ät- aus *-át-, während gen. Hrváta auf Betonung der Kasusendungen zurückgeht (*Hrvatá[6]). Interessant ist es, dass man heute so auch Fremdwörter wie bànât, gen. -áta, màgnât, gen. -áta oder surògât, gen. -áta betont.[7] Dazu kommt, dass man das heutige Hŕvât auf keine einheitliche urslav. Lautform zurückführen kann, wie z. B. das allgemein slav. Словѣнинъ oder auch *Сьрбинъ — *Сьрбь f. coll.[8] Im Laurentiustext der aruss. Chronik lesen wir хровате, хрвате, храваты (2 mal), хорваты und хорватьскыя, bei Dalimil Charvaty, im Poln. Karwat (vgl. slovinz. karvatk „Mann", „Bauer"[9]), im Sorb. Krobota[10]. Man vgl. noch in der Legende des h. Wenzel

rus. plur. сва́ты, gen. сва́тов (Кошутић Р., Примери књиж. јез. рус. III. Речник. Београд 1926³, стр. 264) proti сватовьѧ (kakor сыновьѧ) prvoten, drugi pa analogen.

[6] Intonacija je bila tu seveda -â.

[7] Peisker je to preciznost razlikovanja s pomočjo naglasa primerjal z Röntgenovimi žarki.

[8] Z -ьр- je označen palatalni odtenek sonantnega (samoglasniškega) r (v pismu prvič pomotoma -ър-).

[9] Tu je v pismu pripomba pod črto: „ähnl. wie Slave → Sklave".

[10] V staročeščini se nahaja tudi Chrvat (J. Gebauer, Slovník staročeský I. 530), kar je lahko iz -ьr- in -rъ- (prim. doli staropolj. Chrwaci); danes se češki piše Chorvát poleg Charvát (Pravidla českého pravopisu. V Praze 1921.). J. Polívka je temu posvetil celo poseben članek „Chorvát, Charvát či Chrvát?" (Slovanský sborník 1884., III. 156 sl.). Chorvát je novo, Charvát pa po stari „temni" narodni tradiciji. Iz pisav v Kosmovi kroniki (zač. XII. stol.) zaključuje H. Batowski, Materjał językowy czeski w „kronice Czechów" kanonika praskiego Kosmy (Slavia occidentalis 1930., IX. 32) fonetični obliki *Chrovat'i* in *Chŗvat'i*, mesto katere je bolj upravičeno *Chrvat'i*. V stari poljščini se je v XIV. stol. rabilo Chrwaci plur., kar more biti le iz -rъ- (A. Brückner, Słownik etymol. jęz. pol., str. 176, pod charwańć); poleg Chrwaci je bilo tudi Krwaci (v poljsko-ogrski kroniki XIII. stol., Slavia III. 210, morda s tujim *k*) in od XVIII. stol. zbog neke disimilacije Klwaci, vrh tega pa še Charwaci. S. Linde, Słownik jęz. pol., 2. izd., str. 327 in 221, navaja Karwat, z Karwackiej zemi, kar je najti pri M. Bielskem 1597. in M. Błażowskem 1611. (P. Šafařík, Sebrané spisy II. 322-3). Dandanes se po akademični izdaji poljskega pravopisa (Pisownia polska, Kraków 1936.) piše Chorwat, Chorwacja, Chrobata, Chrobacja ter Kroacja. Prim. razliko v naslovih: „T. Wojciechowski, Chrobacya. Rozbiór starożytności słowiańskich I. (Kraków 1873)" ter „E. Bogusławski, Początki Chorwacji illirijskiej (Kraków 1893.)". O slovin karwatk, ki ne spada sem, gl. doli. Tudi Slovenci imajo različna imena, priimke Hrvat, Hrovat (prim. v Valjavčevi avtobiografiji, Knezova knjižnica II. 184. Hrovaško) in Horvat, kar je pač ogrsko-kajkavsko. Prim. pri Gjalskem (Savremenik 1915, X. 253): lički „Ervati" više vrijede od varaždinskih „Horvatov". Ker je tudi srbskohrv. Hrvat v korenskem delu dvoumno (-ьr- ali -rъ-), morali bi tedaj imeti, ako naj bi oblike odgovarjale srbskohrvatski, ruski Хорват ali Хрват (Хровáт), poljski Charwat ali Chrwat enozložno, gornjeluž. Chorwat ali Chrwat, dolnjeluž. Charwat ali Chrwat, češki in južnoslovanski pa v obeh slučajih češ. Chrvát, južnoslov. Hrvat (v hrv.-glag. napisu iz l. 1100. na Krku „kralь hrъvatъskъ tj. hrv-). Gl. še doli.

хорваты[11], in der Legende des h. Ivan (Chroatorum ducis filii) корвацкого u. sonst. kslav. хръватинъ (cf. bulg. хръватинъ „Räuber"). Wäre der Ausdruck alt allgemeinslavisch, liesse sich die vorliegende Buntheit in der Wiedergabe des Namens schwer erklären. Spuren des Namens gab es ja noch oder z. T. schon in späteren Jahrh. in Galizien, Böhmen, bei den Sorben, in Steiermark[12] und in Kärnten. Auch diese Namen[13] variieren verschiedenartig. Die älteste lat. Benennung datiert aus dem J. 852 (Trpimirus dux Chroatorum) und Konst. Porph. schreibt *Χρωβάτοι — Χρώβατος*[13]. Nach allem dem fällt demnach sehr ins Gewicht, dass wir das Suffix -at- in Eigennamen gerade um die Karpaten herum in diesem Namen selbst und in den Bezeichnungen für skythosarmatische Stämme haben wie *Σαρμάται, Συρμάται, Παραλάται* und *Ἀδχάται*.[14] Soviel ich aus der vergl. idgerm. Thematologie ersehen konnte, könnte das Suffix als namenbildend am ehesten iranischen Ursprunges sein.[14]

[11] V Vostokovskem tekstu, v minejnem pa въ кроваты, v češkem prevodu „do Charvát" (Sborník staroslovanských literárních památek o sv. Václavu a sv. Lidmile. V Praze 1929., str. 18 in 27).

[12] Ko sem bil v vojnem času kot sodnijski tolmač za rusčino pozvan v Oberzeiring v Nizkih Turah na severnozahodnem Štajerskem, sem tam v lokalnem časopisu Tauernpost od 25. avg. 1917. bral ime Th. in A. Krabath, „Urlauber in Federhaus". Od Sv. Mihaela dalje v dolini Mure pa je Kraubath. Sicer gl. V. Klaić, Hrvati i Hrvatska. Ime Hrvat u povijesti slavenskih naroda. Drugo izdanje. (Zagreb 1930.), o Hrvatih med Slovenci pa L. Hauptmanna gori navedeno študijo „Politische Umwälzungen unter den Slovenen", str. 256 sl., ter M. Kosa, Slovenska naselitev na Koroškem (Geogr. Vestnik 1932., VIII. 112 sl.). Starejši spis je Selicetti-Liebenfels, Pagus Croati (Beiträge zur Kunde steiermärk. Geschichtsquellen. Bd. VI., 96 sl., 1868.). Gl. še J. Mal, Nova pota slovenske historiografije? (Čas XVII., 185 sl., 1923.); J. Mal, Probleme aus der Frühgeschichte der Slowenen. Ljubljana 1939.

[13] Namreč iz tujih virov, oblike so podrobno naštete pri L. Niederle, Slovanské starožitnosti II. 1, str. 485, še podrobneje pa P. Šafaříku (Sebrané spisy II. 322 sl.; gl. tudi F. Rački, Documenta, str. 418 sl., K. Zeuss, Die Deutschen und die Nachbarstämme, str. 608, ter R. Heinzel, Über die Hervararsage, str. 85 (gl. doli).

[14] Sicer še Agamatae, *Θισαμάται Ἰαξαμάται, Χαριμάται, Σανδαράται*; prim. tudi ilirske Delmate, naš Logatec iz ilir. Longaticum, Oseriate i. dr., ni pa tega sufiksa v imenih traških plemen. Končaj -at- je tako čest in značilen za iransko-ilirska etnična imena, da ne prihaja v poštev vprašanje o pluralnem formantu oset.-tᵉä, ker je -at- lahko tako svoja abstrakcija kakor drugovrstni -at- v slovan. bradatъ, lat. barbātus, lit. barzdótas i. dr. Za iranščino prim. *Σανδαράται* iz *sau-dar-at- = *Μελάνχλαινοι* „Črnoplaščniki" ali *Σαυρομάται* iz *sau-rōm-at- „Črnolasci" i. pod. (V. Miller, Осетинскіе этюды II 120, Москва 1882; H. Lommel, Archiv für slav. Philol. 1926., XL. 153; H. Jacobsohn, *Σκυθικά*, Zeitschrift für vergl. Sprachforschung 1927., LIV. 268 i. dr.). Sprejet pa je bil tuji sufiks z *a*, dasi je bil kratek, s čimer se sklada naglas na koncu, medtem ko bi pri praslovanskem *ā* z rastočo intonacijo to ne bilo mogoče.

Nach dem Agramer akad. Wtb. könne man aus den Beispielen in den älteren Wörterbüchern und in der Literatur mitunter nicht erkennen, ob es als Volksnamen oder für einen Menschen aus dem Lande Kroatien gebraucht ist. Noch 1618 wird der Agramer Bischof „biškup Хрьватомь и Словиню" genannt.[15] Ebenso und noch mehr begrenzen die Geltung des Namens Hrvât die Angaben in den Königstiteln. Dasselbe lehrt uns die Entwicklung der kroatischen Geschichte. In dem Kampfe zwischen Ljudevit von Unterpannonien mit den Franken, welchen der „dux Guduscanorum" Borna half, standen sich im Ganzen und Grossen auch „Kroaten" und „Slovenen" gegenüber. Die vorgeführten Erwägungen führen mich aber auch dazu, der Erzählung Konst. Porph. nicht jeden Wert abzuprechen und sie a limine abzuweisen, wie das geschehen ist.[16] Konst. Porph. nennt

[15] V prvi ohranjeni knjigi kajkavske književnosti, I. Pergošića prevodu Verböczyjevega Decretum tripartitum iz l. 1574. se razlikuje med „Slovenci" in „Horvati" (Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, прво одељ., књ. 5, стр. 3), kjer si je Slovene misliti severno, Hrvate južno od Kolpe v stari Hrvatski (M. Murko, Slavia 1925./6., IV. 520-1). Tudi I. Habdelić piše v knjigi „Zerczalo Marianzko" iz l. 1662. v naslovu „uszem szlovenzkoga i horuatczkoga naroda kerſzhenikom", v „Opomenku" h knjigi pa govori o razlikah „slovenskega" in „horvatskega" jezika, pod katerimi so Habdelić in njegovi sodobniki razumeli, pod „slovenskim" jezik „slovenskega orsaga" (poznejše civilne Hrvatske), pod „horvatskim" pa jezik ozemlja gornje Hrvatske južno od Save in Kolpe (V. Jagić, Archiv für slav. Philol. 1910., XXXI. 529, 531). V slovenskih protestantovskih knjigah XVI. stol. nahajamo pri Trubarju v predgovoru k Evangeliju sv. Matevža l. 1555.: „drigači govore z dostimi besedami Kranjci, drigači Korošci, drigači Štajerji inu Dolenci ter Bezjaki (t. j. kajkavci), drigači Krašovci inu Istrijani, drigači Krovati". Podobno je v „Registru" pri Dalmatinovi Bibliji 1584.: „Register nekatérih besed, katere krajnski, koroški, slovenski ali bezjački, hrvacki, dalmatinski, istrianski ali kraški se drugače govore". Prim. tudi v cirilskih „Artikulih" iz l. 1562. v posvetilu „Словиномь, Хрватом". To staro razlikovanje je dalo že J. Kopitarju povod, da je pisal v petem pismu iz februarja 1810. Dobrovskemu: „Ich glaube Trubern und Kercselich mehr als dem Salagius, was die Kroaten betrifft, dass nähmlich nördlich der Kulp eigentlich keine genetischen, sondern nur geographische Kroaten, genetisch aber Winden, slovénzi, sind (И. Ягич, Писма Добровскаго и Копитара, str. 85). Prim. tudi M. Šufflay, Sveslavenski zbornik, str. 222 (gl. doli): „Hrvatsko ime imalo je svoj najsnažniji centar između Zrmanje i Cetine, a naročito u okolini Knina i Nina". Dubrovčanom je bil njih jezik le „slovinski" (V. Jagić, Archiv für slav Philol. XIII. 397, 1891.).

[16] Prim. V. Jagić, Ein Kapitel aus der Geschichte der südslavischen Sprachen (Archiv für slav. Philol. 1895., XVII. 47) ter V. Oblak, Eine Bemerkung zur ältesten südslav. Geschichte (ib. 1896., XVIII. 228). Novejše nazore gl. A. Margulies, Historische Grundlagen der südslav. Sprachgliederung (ib. 1926., XL. 197), v gornjem smislu pa N. Županić, Bela Srbija. Primedbe Jagićevom shvatanju K. Porfirogenita o dolasku Hrvata i Srba (Zagreb 1922., separ. otis. iz „Narodne Starine") i. dr.

7 kroatische Stämme mit Namen, welche nach Dalmatien erst im Anfange des VII. Jh. gekommen wären: *Κλουκάς*, *Λούβελος*, *Κοσέντζης*, *Μουχλώ*, *Χρώβατος*, *Τοῦγα*, *Βοῦγα*. Dieses Gebiet lag doch in einer sehr nahen Interessensphäre Bysanz' und Konst. Porph. mochte sehr gut griech. Berichte davon gehabt haben.[17] Etwas hist. wahres muss hier durchklingen. Die Namen selbst kehren später unter den ältesten Stammnamen nicht mehr wieder, wenn man von Hrvât, Tugomeri und viell. noch Bužani absieht[18]. Ein „Kukari" aus *Κλουκάς* abzuleiten[19], geht wohl nicht. Das rasche Verschwinden der Namen würde sich durch ihre teilweise Fremdheit leicht erklären (vgl. in der aruss. Geschichte das baldige Verschwinden der normannischen Namen; im X. Jh. herrscht schon[20] Volodimir). Mit den Namen hat es seine Schwierigkeit. Ich erinnere mich, das Jagić seinerzeit im Vorbeigehen hinsichtlich Tuga — Vuga (Buga) an etwas avar. gedacht hat[21] (vgl. ban aus Boeanos[22]). Ist nicht *Μουχλώ* viell. germ. Muchilo (bei Förstemann[23])? Auch anderes könnte aus dem Germ. am leichtesten zu

---

[17] Prim. T. Bury, The treatise „De administrando imperio" (Byzantinische Zeitschrift 1906., XV. 517).

[18] Prim. V. Klaić, Hrvatska plemena od XII. do XVI. stoljeća (Rad Jugoslav. akademije, knj. XXX. 1 sl. Zagreb 1879.). Gl. tudi M. Šufflay, Hrvati u sredovječnom svjetskom viru (Sveslavenski zbornik. Zagreb 1930, str. 235 „VI. Savez hrvatske šlahte: Dvanaest plemena kraljevine Hrvatske 1350—1459").

[19] V. Klaić l. c., str. 15 in 34, ter F. Šišić, Povijest Hrvata (Zagreb 1925., str. 278, prip. 27). Od Šišića med dr. navedeno češ. kluk „momak" se izvaja iz nem. klug (J. Holub, Stručný slovník etimologický jazyka československého. Druhé vydání. V Praze 1937., str. 104), pa tudi druga izvajanja iz klъkъ „tramea" ali kъlkъ, kъlka „poples" ne zadovoljujejo. F. Miklošič, Die Bildung der slav. Personennamen (Wien 1860.), ne pozna nobenega takega ali podobnega imena. Toda naj se tudi prizna zveza med obema imenoma, bi to ne dokazovalo slovanskega porekla.

[20] Tu je Peisker vstavil še ime Svjatoslava, Volodimirovega očeta. Zadnje ime bi bilo bolje pisati strus. Volodiměrъ z ѣ.

[21] Prim. gori citat iz Jagićevega pisma.

[22] Stoji za gr. *βοεάνος* = bojan (bajan), sed. bân, gen. bâna in bána.

[23] E. Förstemann, Altdeutsches Namenbuch I. Personennamen. Zweite Auflage. Bonn 1900., str. 1132. Krajevni imeni kakor Mohlići v Liki ali Mohliče na Koroškem (Etnolog 1934., VII. 80 sl.), ki sta verjetno s tem v zvezi, sta za vprašanje o poreklu imena seveda brezpomembni, dokazujeta pa neslovanskost imena že s *h* po *o*. Prejem imena na jugu je moral biti v obliki *Mohъl-. I. Mikkole razlaga iz avarščine s pomočjo imena kutrigurskega kneza *Μοῦγελ* je povsem neverjetna (Archiv für slav. Philol. 1927, XLI. 159), K. Oštirja iz ilirskotraškega osebnega imena Mucalus (Etnolog 1926./7., I. 33) pa preoddaljena. Sicer pa ne prilagam dandanes vsemu temu posebnega pomena. Glavno je dejstvo, da je ime tuje.

erklären sein.[24] Die Erzählung Konst. Porph. hat einen Niederschlag bei Kačić: Na 640 dođoše Rvati od gore Babine u Dalmaciju . . . a prozvaše se Rvati od ńiova bana komu Rvat ime biše. Auf diese Weise wären später nach der bereits geschehenen Besiedlung der südslav. Länder durch die Словѣне Stämme z. T. anderer Nationalität gekommen, welche einen Staat und neuen Namen für die Bewohner

[24] Tu sem pač predvsem mislil na *Κοσέντζης*, ki ga ne gre oddeliti od sloven. krajevnega imena Koseze, hrv. (v Liki) gen. pl. Kaseg, in ki s svojim sufiksom izpričuje germanski vir. Menjavanje praslovan. *dź* > sloven. *z* in *g* je pri produktih progresivne palatalizacije, ki je bila vezana tudi na značaj samoglasnika po goltniku (gl. pisec, „Slovanski jeziki", Ljubljana 1938., str. 39 sl.), nahajati tudi sicer, n. pr. knez proti kneginja, steza proti rus. ни зги не видать i. pod. Prim. o tem sedaj Fr. Ramovš, Praslovansko kasęgъ „Edling" (Razprave Znanstven. društva za humanist. vede 1925., II. 303). Tu je najti tudi pretres druge literature o tem imenu, kakor hipotez P. Lessiaka (Carinthia 1913, I. 163) o osetinsko-iranskem ter K. Oštirja (Etnolog 1926./7., I. 1) o ilirsko-traškem poreklu i. dr. Njim se pridružuje še J. Mikkole (l. c.) iz turščine (avarščine) s koš „tabor", košun „vojska" in sufiksom -či, kar v primeri s prejšnjim ne more priti v poštev, ter I. Modestina (Nastavni Vjesnik 1926., XXXIV. 115 sl.) hrvatska (primerja ime Kosinjac), ki ne odloča. Za germansko poreklo imena Koseze se je izrekel M. Vasmer, Edlinge ~ Kazaze (Сборник в честь на проф. Л. Милетич (София 1933., str. 164); da so Kosezi bili Hrvati, pa L. Hauptmann, „Politische Umwälzungen unter den Slovenen vom Ende des 6. Jahrh. bis zur Mitte des 9. Jahrh." (Mitteil. des Instituts für österr. Geschichtsforschung 1915., XXXVI. 263) in „Kroaten, Goten und Sarmaten" (Germanoslavica 1935, III. 345 sl.). K temu prim. v narodni pesmi „Hrvati su roda gospodskoga" (D. Šegvić, Hrv. kolo 1928, IX. 207). J. Kelemina, Goti na Balkanu (Čas. za zgodov. in narodop. 1932., XXVII. 120 sl.) sledi Lessiaku. V germanščini bi se moglo morda najti tudi ime, podobno *Λόβελος*, v Lobo, zlasti kot drugi del imen Fridolob i. dr. (Förstemann l. c., str. 1061). V sufiksu -el- bi lahko tičal posebno za germanščino značilni deminutivni sufiks. Navaja se ib. 1063. tudi ime Lovi, gen. Loves(heim). Zdi se mi pa, da ni historične nujnosti, da bi morala biti vsa imena etnično enotna. Tako so n. pr. bili pod Valerianom in Gallienom združeni roparski pohodi Karpov, Gotov in njih zaveznikov (Pauly, Real-Encyklopädie III. 1609., gl. še doli). Ob pohodu Hrvatov je vsekakor moral biti soudeležen tudi germanski element. Prim. pri Tomi Arhid.: „Gothi a pluribus dicebantur, et nihilominus Sclavi,... qui de Polonia seu Boemia venerant." Iz splošne literature o sedmih imenih naj navedem še: V. Klaić, Imena sedmero braće, što su tobož Hrvate dovela na jug (Vienac 1886, str. 446), vidi v njih personifikacijo sedem hrvatskih plemen; I. Modestin, Imena petorice braće i dviju sestara na početku hrvatske povijesti (Nastavni Vjesnik 1912, XX 605), jih veže s toponomastiko v Liki in polemizira o tem v več člankih v Nastavnem Vjesniku (1926., XXXIV. 9, 115; 1928., XXXVI. 288; 1929., XXXVII. 105) s F. Šišićem, M. Gavazzijem in zlasti P. Skokom; o F. Šišiću, Povijest Hrvata (Zagreb 1925., str. 278) gl. gori; P. Skok pravi v odklonilnem odgovoru I. Modestinu (Starohrvatska Prosvjeta 1928, n. s. II. 173), da so imena že na prvi pogled neslovanska; o J. Mikkola (Archiv für slav. Philol. 1927., XLI. 158 sl.) turško-avarski teoriji je bilo tako isto že gori govora (ime Hrvat Mikkola izloča); K. Oštir (Etnolog I., 32 sl.) razlaga vse iz iliršcine in traščine.

ihres Staates geschaffen hätten (vgl. ähnl. in Russland, in Bulgarien und in der Lombardei). Dies würde aber eine Stütze für den Hinweis Brauns[25] sein, dass Harvađa der Hervararsage wäre bei den Bastarnen durch die germ. Lautverschiebung (um das III. Jh. vor Chr.)[26] aus Karpat- entstanden, worin wir auch den Namen *Κάρποι*[27] mit dem Suffix -at- suchen können, welche Karpen schon früher als die Goten auch nach Dazien und schliesslich nach Pannonien (III. Jh. n. Chr.) kamen. Harvađa der germ. Sage ist nicht nur das Gebirge, sondern auch das Volk an den Karpaten, und daraus liesse sich lautlich slav. Hrvat- überaus leicht erklären.[28] Der Held der Sage hat auch einen ganz

[25] О Браун, Разысканія в области готославянских отношеній (Сборник отдѣл. русс. языка и словесн. 1899, т. 64). Prim. R. Heinzel, Über die Hervararsaga (Sitz.-Ber. dunajske akademije 1887., CXIV., zv. 2) in poročilo o tej knjigi V. Jagića, Slavisches in nordischen Sagen (Archiv für slav. Philol. 1888., XI. 305 sl.), v katerem Jagić, str. 307, odobrava Heinzelovo pojmovanje „undir Harvađa fjöllum" naravnost kot „Hrvatske gore". K temu mestu spada najbolj Peiskerov pripis ob robu druge strani pisma: „*Χρωβάτοι: Хrъvatъ*: Harvađa-fjollum (Hervararsage) führen auf einen topischen Namen *Καρπ-άτης*, vgl. illyr. *Αὐταρι-άται*, epirot *Ὀρέσ-ται*, thes. *Περέσ-ται* u. a. [Marquart]". Prim. I. Marquart, Osteuropäische und ostasiatische Streifzüge. Leipzig 1903.

[26] Mlajši dobi pripisuje „Lautverschiebung" H. Hirt, Indogerm. Grammatik I. 223.

[27] Kot *Καρποδάκαι* (gl. Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft. Neue Bearbeitung von G. Wissowa. III. 1608 sl., Stuttgart 1899.) so Trakom, v daljši meri pa tudi Irancem sorodnega rodu. M. Vasmer (Studien zur alban. Wortforschung I. 24 sl.) smatra *Καρπάτης ὄρος* za traško, po etimologiji pa ime spominja na alb. karpɛ „skala" (A. Walde - J. Pokorny, Vergl. Wörterbuch der indogerm. Sprachen II. 580; K. Oštir, Etnolog I. 11). Zato bi bilo bolje videti v imenu ilirsko tvorbo, slično iranskim. Nahaja se pri Ptolomeju ter je sicer nepoznano v v antični in srednjeveški literaturi; v rabo ga je spravila šele doba humanizma (K. Jireček, Историја Срба, Београд 1922, str. 35 prip.). Ne more pa biti dvoma, da je ime samo na sebi že staro in da se imenuje gorovje po narodu, ki je prebival ob njem (prim. sloven. Gorjanci, nem. Uskokengebirge). Pri tem se zopet lepo vidi različnost obeh sufiksov, slovan. in ilirsko-iran. -at-, gorat proti Karpati, izražujočih, prvi obilico, drugi pa narodno pripadnost (prim. razvoj slovan. -it-jo-). Kako pa se prastara imena dolgo drže, naj omenim n. pr. iz Metodovega Žitja, VIII. pogl., епископъство въ Панонии, a iz žitja Konstantinovega XV. pogl., Кочелъ (Kocelj) кнѧзь панонеск.

[28] To je seveda umeti cum grano salis. Jasno je, da ni mogoče izhajati iz ene praslovanske oblike, ki bi ji bila podlaga stnord. Harfađa, ako se to tako pravilno bere, o čemer gl. še doli. Vendar tudi v tem slučaju, ako bi se hotela ta etimologija — dato, non concesso — zagovarjati, ni treba, kakor trdi M. Vasmer, Die Urheimat der Slaven (Breslau 1926., str. 126 sl.), da bi moralo biti izhodišče praslovan. *Chorpad- (po recenziji M. Rudnickega, Slavia occidentalis, 1929, VIII. 531 *Chorbat-). Z ozirom na strus. дротъ „kopje" (F. Miklošič, Etymol. Wörterb., str. 51) proti stnord. darrađr, anglosaško daroþ ali slovan. sytъ proti stnord. sađr, got. saþs (A. Walde - J. Pokorny,

ähnlich klingenden Namen.[29] Diese ganz gut möglichen Zuzammenhänge sind gewiss sehr interessant und dürfen nicht, wie das neben Jagić bes. Brückner getan hat,[30] einfach prinzipiell abgewiesen werden. Die Sache verdient eine nähere Untersuchung; denn mit einer einzigen Schablone der Namenserklärung (alles Schimpfnamen — Brückner, nach der Natur der bewohnten Örtlichkeit wie z. B. Poljane, Poljaki u. ä. — Jagić usw.)[31] ist und kann die Sache nicht abgetan sein. Berneker gibt leider nicht die Namen[32] und einen Überblick über die Deutungen. In einem gewissen Zusammenhang mit der Geschichte des Namens Hrvat steht schliesslich auch die alte Bezeichnung für

---

Vergl. Wörterb. I. 867, II. 444, C. Uhlenbeck, Arhiv für slav. Philol. 1893.. XV. 486) ter indoevr. *septṃtó- „sedmi" proti germ. *sefunþó-, *seƀundó-, starosaško sivondo (K. Brugmann, Grundriss der vergl. Gramm. der indogerm. Sprachen, zweite Bearb., I. 2, str. 697) lahko pridemo na podlagi drugega germanskega narečja (R. Much v J. Hoopsa Reallexikon der germamischen Altertumskunde II. 452, Strassburg 1913.-5., predpostavlja *Harbōþa ali Harfōda kot posredni obliki med Karpati in nord. Harvađa) — saj je bila „Lautverschiebung" splošnogermanska —, a to seveda narečja v bližini Karpatov do *Horvat-. Del Bastarnov je bil že ok. 2. stol. pred Krist. nad severnozahodnimi Karpati v bližini izvira Visle v sosedstvu drugih Germanov (Hoops, Reallexikon I. 177). Predpolagano *Horvat bi po praslovanskem zakonu odprtih zlogov (prim. pisec, Slovanski jeziki, str. 16 sl.) dalo po poljsko-lužiški metatezi Hrovat-, kar imamo (prim. iz l. 852. dux Chroatorum, pri Konstantinu Porfirogenetu *Χρώβατος*, v ustanovni listini praške nadškofije Chrouati, strus. Хровате i. dr.), medtem ko ne nahajamo ruskega „polnoglasnega" *Horovat- in južnoslovanske-češkoslovaške metateze s podaljšanjem *o* > *a* *Hravat- (redki primeri s Krav-, Hrav- niso jasni in odločilni). Ker pa rabi Konstantin Porfirog., ki piše hrvatska imena, kakor so jih njegovi poročevalci slišali, in pri tem za sonantni (samoglasniški) *r* skupini *ιρ*, *ερ* (P. Skok, Kako car Konstantin piše hrvatska imena mjesta? Nastavni Vjesnik 1916., XXIV. 663, 665), le *Χρώβατος* (K. Jirečka, Историја Срба, str. 50, mnenje, da je *ro* i. dr. za sonantno *r*, ni utemeljeno), moramo smatrati, da je prešla poljsko-lužiška oblika z metatezo deloma tudi na jug, podobno kakor n. pr. severnoslovan. *rob* „suženj" (prim. pisec, Akzentbewegung in der. russ. Formen- und Wortbildung. Heidelberg 1922., str. 271 sl.). Poleg omenjene oblike pa sta pri vseh Slovanih, na severu predvsem v starejši dobi, še drugi z redukcijo v korenskem zlogu in sicer s polglasnikom po *r* kot *Hrъv- in s samoglasniškim *r* iz *Hъrv-, kar se najlepše vidi iz staropolj. Chrwaci (dvozložno) poleg Charwaci ter starorus. Хрвате poleg Хорвате. Staročeš. Chrvaty (tudi v enem rokopisu Dalimilove kronike poleg Charvaty v drugih) in južnoslovan., srbskohrv. *Hrvât* je lahko za oboje, kakor je bilo že gori rečeno, ker je tudi iz Hrъv- postalo Hrv- (gl. Slovanski jeziki, str. 132 sl.). Videti v pisavi X. stol. *Χρώβατος* še sled prv. Hrъv- je pač izključeno, toda tudi v Chroatorum iz l. 852., čemur odgovarja na Koroškem l. 954. in pago Crouuati, l. 961. pa Crauuati, češ.-lat. Chrouati, ne more biti *o* odsev ъ (prim. l. 850. Brisnuz za -ьсь, zač. IX. stol. Guduscani — enkratno God- je drugače razlagati, v čedadskem evangeliju Crepuco za -ъкъ, Zelebor za zъl- i. pod.). Reducirano Hrъv- predpolaga obliko s samoglasnikom po *r*, oblika s sonantnim *r* pa bi se bila mogla pojaviti v poljščini iz *Horv- po slučajih

die Slovenen — Carantani (heute in Korošec — Kärnten). Nach Mikl. Et. Wtb. steckt im urspr. carantani die Bezeichnung für ein keltisches Volk. Trotzdem wurde dieser Name bei den Slaven für die Slovenen ziemlich weit bekannt (čech. Korutany, bei Nestor Хорутане).[33] Wir finden wieder den Wechsel von k- und ch-[34] und können ihn hinsichtlich Nestor nur durch die Annahme erklären, er oder seine Quelle hätte dies durch ein germ. Medium hindurch erfahren.[35] Bei Nestor ist es im Cap. III. (Mikl. Ausgabe) zu lesen, welches eine Fortsetzung der Einleitung nach Georgius Hamartolus ist und eine schon eigene, nicht griech., leider unbekannte Quelle voraussetzt[36]. —

že pralehitskega krajšanja, kakor je n. pr. polj. karw. „vol, bik, star vol" (J. Karłowicz, Słownik gwar polskich I. 318) proti krowa iz *korva (prim. J. Rozwadowski v Gramatyka jęz. pol., t. zv. „zbiorowa", w Krakowie 1923., str. 163), ter se zopet od tod dalje razširiti. Mogoče sta se redukcijski obliki razvili tudi neposredno pri pretvorbi iz germanske podlage, ko je naglas prešel na posebni slovanski končaj sufiksa -atъ. Ilirsko-traški naglas (K. Oštir, Etnolog I. 11) je pač preoddaljen, da bi mogel priti v poštev. Staročeš. Charvaty pri Dalimilu (iz zač. XIV. stol.) za severnosrbsko ozemlje (prim. „V srbském jazyku jest země, jiežto Charvaty jest jmě". Fontes rerum bohemicarum III. 6) ne more imeti *ar* le grafično za sonantni *r*, ki se sploh navadno drugače beleži *(ir, er, ri)*, že ker je potrjeno s tradicijo. So še danes tri vasi Charvatice (Polívka l. c.), v Ottovem Slovníku Charvatce, v sosedstvu starega ozemlja, okrajih Mlade Boleslave, Roudnic in Teplic, na Moravskem vas Charváty blizu Olomúca, priimek Charvát odličnikov XV. stol. (Ottův Slovník XII. 79) i. dr. Zato mora biti *ar* prevzeto iz starih poljsko-lužiškosrbskih narečij, kajti nahajati v tem prehodno stopnjo razvoja *arə* še izpred metateze je nemogoče, ker je ni. Dolžina Charvát na *-át* lahko dokazuje naglas na koncu. Stčeš. karhan, karchan (posoda) poleg sed. krhanice kaže po Bernekeru, Etymol. Wörterb., str. 666, „eher auf fremden (wenn auch noch unbekannten) Ursprung"; prim. še nepojasnjeno češ. charba — charpa poleg chrpa, polj. chaberek iz charb- „plavica". V. Flajšhans, Náš jazyk mateřský (v Praze 1924.), str. 86, trdi o Charvátih, ki so bili naseljeni ob gornjem toku Labe, Cidline in Jizere, da „podnes nářečí svědčí o původu odchylném", in ib. str. 93, da so „tyto kmeny (Charvatů)... udržely až podnes své měkké a rázovité nářečí — a dospěly také asi nejdříve k jakýmsi prvkům státní jednoty". V opisu čeških narečij od B. Havránka (Československá vlastivěda III. Jazyk, Praha 1934.) se za severovzhod omenjajo črte, ki spominjajo na lužiško srbščino, tako str. 151 dat. sing. masc -oj za -ovi (n. pr. bratroj), str. 155 vokal z *r* (*er*) za sonantni *r* i. dr. V stari dobi sta se ozemlji seveda dotikali in jezika prehajala drug v drugega; to isto pa je bilo, kakor je deloma še sedaj, tudi na severovzhodu proti poljščini. Prim. tudi nasprotno izposojenko polj. Łaba za reko nem. Elbe kakor češ. Labe proti luž. Łobjo (prim. F. Liewehr, Zeitschrift für slav. Philol. XV. 66 sl., 1938.). Mlajše je luž. kral po češ. král, medtem ko je polj. król, rus. король. Germanizacija velikega ozemlja je tu mnogo izpremenila, pa so izginila mnoga stara češko-lužiško-poljska prehodna narečja, kakor se to da n. pr. še dokazati za ozemlje med Dolnjo Lužico in Poljsko. Druge, novejše oblike v slovanskih jezikih so prišle v rabo pod različnimi tujimi vplivi. O vprašanju možnosti drugega izhodišča imena izven germanščine gl. doli

Hiermit schliesse ich meine kurzen Ausführungen, welchen ich auch keine Literaturangaben beigab, um nicht den Brief noch mehr auszudehnen. Neugierig bin ich, was Sie, hochgeehrter Herr Direktor, zu allem dem sagen werden. Ich bitte aber nochmals, es öffentlich vorläufig nicht zu verwenden. Zu irgendeiner weiteren Auskunft (event. betreffs der Literatur), bzw. Diskussion bin ich natürlich sehr gern bereit, da ich ja von Ihnen selbstredend nur lernen kann. Meine Überzeugung verdichtet sich aber dahin, dass in dem Namen oder

---

pri pretresu literature predmeta. Pač pa je tu še omeniti, da slovansko-fonetična različnost imena na jugu, imajoča zvezo s severom, kaže na etnično mešan, kombiniran, a ne hkrati izvršen pohod t. zv. Hrvatov „Gorjancev" in bi se skoro zdelo, da so se „Hrovati" oddelili in dalje preselili med Slovence. Prim. pri Konstantinu Porfirogenitu (F. Rački, Documenta str 271): *Ἀπὸ δὲ Χρωβάτων τῶν ἐλθόντων ἐν Δελματίᾳ διεχωρίσθη μέρος τις, καὶ ἐκράτησε τὸ Ἰλλυρικὸν καὶ τὴν Παννονίαν.*

[29] Ta stavek je v pismu vrinjen in mi ni več prav jasen. Mišljeno je menda ime Hervaḋr.

[30] V. Jagić, Archiv für slav. Philol. 1901., XXIII. 612; A. Brückner ib. 1900., XXII. 246.

[31] Kje se je A. Brückner o tem izrazil, ne morem več dognati, toda gl. n. pr. Slavia 1924./5. III. 211 Dudlebi „cieńki, chudy jak duda, dudocieńki" i. dr. Za V. Jagića prim. Archiv für slav. Philol. 1913., XXXIV. 283. — V pismu je k temu mestu še pripomba pod črto: Čechen sind z. B. nach den einen „Kebsweibersöhne", nach den anderen „Dickichtsbewohner" usw. In der Oststeiermark bedeutet es „fesche Burschen". Prvo razlago je večkrat ponovil A. Sobolevskij (prim. Archiv für slav. Philol. 1905., XXVII. 244, ter še v Jagićevih recenzijah A. Sobolevskega spisov, ib. 1897., XIX. 279 in 1913., XXXIV. 283). Druga razlaga je od V. Jagića, Archiv 1913, XXXIV. 283. Prim. še k temu izjavo A. Brücknera (Zeitschrift für vergl. Sprachforschung 1910., XLIII. 306), da more ime Čeh izvirati iz vsega mogočega in nemogočega in da je zato nerazložljivo; v Slavia 1924./5., III. 213, pa izvaja, da je morda okrajšano osebno ime Česlav, Čestmir, ali pa v zvezi celo s korenom čьh- „kihati".

[32] To obžaluje tudi A. Brückner v Zeitschr. für vergl. Sprachforschung, l. c.

[33] Za prenos imena prim. Kranjci—Krainer za Slovence ali različno rabo imena Ilirci v raznih dobah pri Srbohrvatih (gl. n. pr. K. Jireček, Ottův Slovník Naučný 1897., XII 521 sl. pod Chorvatsko).

[34] K temu je v pismu pripomba pod črto: „Vgl. Freis. Denkm. chiſto für кънжьдо."

[35] K. Oštirja razlaga *k* > *h* v Hrvat s pomočjo ilirskega mediuma (Etnolog 1926./7, l. 10 sl.) je za rus. Хорутане neuporabljiva, pa tudi za Hrvat malo verjetna in nepotrebna. Germanski vir izpričuje pisava Charentariche, Charintariche v listinah iz IX. stol., Charentania v kroniki za X. stol. i. dr. (gl. Fr. Kos, Gradivo II. 451).

[36] Za Nestorja omenja Н. Никольский, Къ вопросу о русских письменах (Извѣстия по русс. языку и словесн. I. 16-7, 1928) „связь древнейших . . , летописних преданий с западно-славянскими сказаниями" in „черты предшествовавшего литературного влияния западного славянства".

Wortbildung Hrvat nichts urspr. Slav. steckt,[37] und dass dessen Aufkommen im Süden irgendwie mit der Erzählung Konst. Porph. zusammenhängt. Die weiteren Wege der Erklärung werden erst näher festzulegen sein. Dabei zweifle ich jedoch nicht, dass die Wortbildung in den Rahmen Karpat-, Sarmat- etc. hineingehört.

Indem ich Sie, hochgeehrter Herr Direktor, vielmals um Entschuldigung bitte, dass ich mich nicht nur verspätet habe, sondern mein Versprechen auch sonst nicht ganz und voll einlösen kann, wie Sie wohl gütigst einsehen werden, bin ich mit besonderer Hochachtung Ihr

ergebenster

Graz, 23. März 1915. Prof. Nachtigal

II.

Bibliografski pregledi prejšnje literature o imenu Hrvat so bili v novejšem času večkrat podani, toda noben od njih ni popoln in si tudi ni stavil naloge kritičnega pretresa,[38] kar je umevno, ker so jih podali, z eno izjemo, le nejezikoslovci, historiki. V sledečem pretresu puščam starejše razlage pred nastankom slovanske filologije na strani (gl. o njih pri Niederleju, Iljinskem in Novaku).[38] Opozoril bi le k razlagi Konstantina Porfirogeneta *Χρωβάτοι „οἱ τὴν πολλὴν χώραν κατέχοντες“* na B. Arnima v Zeitschrift für slavische Philologie 1932, IX. 137. sl., ki sluti povod za razlago v podobnem srednjeturškem izrazu, kakor je to pokazal v nekih drugih slučajih.

V dobi porajanja slovanske filologije je vprašal Kopitar Dobrovskega v že omenjenem petem pismu iz l. 1810.[39]: „Existirt eine

[37] Kakor hoče n. pr. A. Brückner še 1924./5. v Slavia III. 210, sklicevaje se na slovanske pridevniške tvorbe kakor bradat, torej Hrvat, človek s „*hrvo“, kar naj bi bilo z L. Geitlerjem (gl. doli) enako lit. szarvas „oklep, bojna oprava“, toda ne glede na drugo, že slovanska akcentologija, ki je Brücknerju neznana in je tudi ne upošteva, onemogočuje tako apodiktično trditev. To in kar v pismu še sledi, je bilo tedaj l. 1915. in je še sedaj novo ter neovržno.

[38] L. Niederle, Slovanské starožitnosti, II. 484 sl. (v Praze 1906). — F. Šišić, Ime Hrvat i Srbin (Годишњица Н. Чупића 1922, књ. 35. — Г. Ильинскій, К этимологіи имени сѣrvatъ „хорватъ“ (Южнословенски филолог 1922./3., III. 26 sl. — Županić N., Prvobitni Hrvati. II. Etimološko tumačenje imena „Hrvat“ (Zbornik kralja Tomislava 192›, str. 293). — F. Šišić, Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara (Zagreb 1925, str. 236). — V. Novak, Hrvat (ime) v Narodni enciklopediji I. 844 (1929). — Rus J., Kralji dinastije Svevladičev (Ljubljana 1931.), str. 200 sl. „K etimologiji imena Hrvat“. — Katić L., Pregled povijesti Hrvata. Zagreb 1938, str. 14 sl.

[39] В. Ягич, Источники для исторіи славянской филологіи (Сборник отдѣл. русс. языка и словесн. 1885, т. 39, стр. 85 и 109).

solche evictio über die alten Sitze der Kroaten auf und an den Karpathen? Die blosse Namensähnlichkeit der Karpathen . . . ist zu unverlässlich.“ Dobrovský mu je na to odgovoril[39]: „Karpath und harwat, horwat, hrwat, mögen immer einander gar nichts angehen, weil die alten Carpi an den Karpathen die Charwaten *(Χρωβατοι)* auch nichts angehen, so ist es aus Konstantin, da er sogar die Tagereisen vom schwarzen Meere bis dahin angibt, erweislich, dass die Kroaten da sassen, ehe sie nach Süden rückten. Dass sie den geographischen Namen carpatus in harwat verdrehen konnten, ist leicht zu glauben.“ V Institutiones linguae slavicae dialecti veteris (Vindobonae 1822., str. 213 sl.) pa Dobrovský v delu o besedotvoritvi nedoločno, toda povsem kritično išče slovanski koren v Hrvat: Хрват, Dalm. et Boh. Харват, Croat. Хорват, Carn. Хроват, apud Micaliam Hrrivat et Hervat (i. e. Хрват, Херват), apud Vuk plane Рват pro Хрват, Croata, apud Constantinum Porphyrogennetam *Χροβατος*. Qui a гора nomen hocce gentis deducunt, corfundunt sonos affines quidem, sed tamen diversos. Хрват, Харват, supponit radicem хрв cujus significatum difficulter determines. Vide, quod sequitur, Хрев.“ In na to: „Хрев Croat. et Illyr. truncus arboris, stirps. Micalia penes Hrev habet etiam Hreb“ (po akademičnem Rječniku pa je tudi še hrek). „Utrum Хрват a Хрев apte deducatur, quaeri possit.“ Mnogo manj kritično obravnava ime P. Šafařík. V razpravi „Přehled národných jmen v jazyku slovanském“ (Čas. Češ. Mus. 1835. IV., Sebrané spisy III. 415) navaja ime pod končajem -at (str. 440-1), v delu „Slovanské starožitnosti“ (Praha 1836./7., Sebrané spisy I.—II., Praha 1862./3.) pa izvaja Hrvat iz slovan. hribъ, hrьbьtъ in *gъrbъ (češ. hrb — chrb), kjer naj bi bil *b* prešel v *v*, a slovan. „Hrvat“ ali „Horvat“ bi se bilo v tujih ustih izpremenilo v „Karpati“ (Sebr. spisy I. 245, 532, II. 322). Proti tej etimologiji, kateri je sled najti že v XVIII. stol. (pri G. Dobneru in M. Katančiću), se je skoro sočasno obrnil K. Zeuss, Die Deutschen und die Nachbarstämme (München 1837., str. 608), „ker vsa slovanska narečja labial natančno razlikujejo, tudi južni Slovani sami . . . Povsem nedopustna je zveza s traškim *Καρπάτης*“. Navaja mnenje Dobrovskega, toda opozarja za „hrv“ na izmrlo nem. heru „gladius“ (t. j. got. haírus, starosaško heru i dr.), ki mu po Lindeju nahaja paralelo v polj. karwat „kratek meč v podobi noža“; potem bi se, pravi, k „Chorwati“ lahko primerjalo nem. Cherusci, le da bi bil pomen težko združljiv s čestim krajevnim imenom, ki ni iz narodnega izveden, temveč samostojen. Seveda „heru“ iz korena *(s)ker-* ali *ḱer-* (Walde-Pokorny I. 460) ne more prihajati v poštev.

Starinoslovci in etnografi sledečih let, R. Kaulfuss, K. Czoernig, I. Cuno, M. Drinov, P. Čubinskij in zapoznelo G. Mair ter J. Ružić so prevzeli pod vplivom Šafaříkove avtoritete njegovo razlago, le da Czoernig na drugem mestu omenja tudi Dobrovskega „chrw", in da Cuno misli poleg veze imena Karpatov s „chrebetŭ" na istovetnost „Chrobatov" s traškimi *Κρόβυζοι*, kjer bi se bila izvedla metateza, ki bi iz Karp morala dati Krap ali Krep.[40] Naj omenim tu še delo poljskega historika starejše šole, E. Bogusławskega, Początki Chorwacji illirijskiej (Kraków 1893.), ki istoveti Hrvate s Karpi.

F. Miklošič, Die Bildung der slavischen Personennamen (Wien 1860., Denkschriften dunajske akademije X. 112 sl.) navaja pod štev. 432 „Hrvatinŭ Хрьватинъ croata. Hrvatin s. mon. 40. 89. 226. 237. creuatim urk. von Almissa 1245", pod štev. 433 pa „Hrŭv- Хрьв- lucta. Man. vgl. asl.rŭv luctari. Hrvoje s. mon. 206. 220. 224 etc." Iz tega se vidi, da je smatral ime „Hrvat" za slovansko, osebno ime Hrvoj pa drugačnega postanka. To zadnje pa je z ozirom na svoje historično nahajanje le menda deminutiv za Hrvatin (prim. M. Šufflay, Sveslav. zbornik l. c. str. 222). V Lexicon palaeoslovenico - graeco - latinum (Vindobonae 1862./5., p. 1098) omenja pod хрьватинъ oblike хорв- iz ruskega letopisa in харьв- ter хар'в- iz dveh Šafaříkovih srbskih zbornikov XIV. in XVI. stol. Pisava харьв- spominja na stcksl. Zogr., Mar. отъ Маръка; vendar ji je težko pripisati tako starost, pa je povod iskati prej na zahodu v izgovoru in pisavi (prim. Haruati v hrvatski redakciji letopisa popa Dukljanina i. dr.). V etimološkem slovarju (Wien 1886., str. 91) podaja pod chrŭvat- le oblike: „asl. hrъvatinъ, nsl. hrvat, b. (t. j. bolg.) hrъvatinъ räuber, p. (t. j. polj.) karwat, r. chrovate nest.". Pri cerkvenoslovan. citatu „hrъvatinъ sova, spida tichonr. 2. 441, 448" (t. j. Н. Тихонравов, Памятники отреченной русской литературы. Санктпетербург 1863) mora biti pomota, „spida" nam. „aspida". Prim. P. Šafařík, Sebrané spisy II. 733 v popisu narodov s konca XIV. ali zač. XV. stol., ki pa je po svojem postanku iz starejše dobe, pač že

[40] Kaulfuss R., Die Slaven in den ältesten Zeiten bis Samo (Berlin 1842, str. 17 sl., 22). — Czoernig K., Ethnographie der österr. Monarchie, II. 29 sl. (Wien 1857). — Cuno J., Forschungen im Gebiete der alten Völkerkunde. I. Die Skythen (Berlin 1871, str. 231). — М. Дринов, Заселеніе Балканскаго полуострова Славянами (Москва 1873, str. 61 sl.). — П. Чубинскій, Труды этнограф.-статист. экспедиціи в западно русскій край VII, 457 (Санктпетербург 1877). — G. Mair, Die Aisten und Neuren und die Hyperboreer-Sage. Ein Beitrag zur Geschichte des Bernsteinhandels. (Programm des k. k. Staats-Gymn. in Pola 1900., str. 6). — J. Ružić, O staroj i novoj postojbini Hrvata (Zagreb 1903, str. 17).

XII.—XIII. stol.: „харватинь аспида или сова". Naj tu mimogrede še omenim, da se tri vasi na Grškem pri Atenah, v Tesaliji in v Argolidi, starejše hrvaške kolonije, po nemških kartah imenujejo Charwati ali Kharwati (N. Županić, Хрвати код Атине. Старинар VI. 97., Београд 1914).

Đ. Daničić, Основе срп. или хрв. језика (Београд 1876, str. 211 sl.), je izvajal Hŕvât iz korena **sar-* „čuvati, braniti" s sufiksoma *va* in *ta*, kakor v pridevnikih bȍgat, brȁdat; iz istega korena bi bilo tudi „hrana". V delu „Korijeni" (Zagreb 1877, str. 218) ponavlja etimologijo in dodaja osebno ime Hŕvoje. Beseda *horna > južnoslovan. hrána se še danes izvaja iz kor. *ser-* „sorgend obacht geben, schützen, bewahren" (Walde — Pokorny II. 498, Berneker I. 398), prim. lat. servare, slovan. ohraniti, toda niti korenski del hъrv-, niti sufiks -at- (gl. gori) ne pripuščata te razlage. Sočasno z Daničićem je poleg odklonitve Šafaříkove razlage podal L. Geitler („Etimologija imena Hrvat" v Radu Jugoslav. akad. 1876, XXXIV. 111 sl., prim. tudi ib. XXXVII. 213; češko „Etymologie jména Hrvat, Chorvát" v Listy filol. 1876., III. 87 sl.) podobno etimologijo s korenom **sarv-*, iz katerega naj bi bilo med dr. lit. *šárvas* „oklep, bojna oprema," *šarvūtas* „oborožen" in slš. charviti se „braniti se". Že J. Baudouin de Courtenay je v recenziji (Филол. записки 1879, I. 44, v pos. odtisu str. 6) pokazal fonetične težave, ki se upirajo tej etimologiji: lit. šarv- bi moralo v južni slovanščini v stari besedi odgovarjati srav-. Temu je pritrdil V. Jagić v oznanilu v Archiv für slav. Philol. 1880., IV. 174, a dodalo bi se lahko še to, da slovaš. charvat' sa, charvit' sa „braniti se" (gl. še doli) in kar je takega, n. pr. rus. харва „mreža na lososе" (Южнослов. филолог III. 27) nima nič opraviti z litavsko besedo in še manj z imenom Hrvat in da je tudi sufiks v *šarvūtas* drugega značaja. Tega se ne zaveda tudi še A. Brückner, Wzory etymologji i krytyki źródłowej (Slavia 1924./5., III. 209 sl.), ki z nekimi izpremembami sprejema Geitlerjevo razlago in istoveti sufiks s poljskim v brodaty. Geitlerja popravlja v tem, da mu je lit. *šarvas* iz *sk*, ki bi naj dalo v slovanščini *h*, za kar se sklicuje na svojo razpravo „Slavisches ch-" (Zeitschrift für vergl. Sprachforschung 1923., LI. 221 sl.); toda tako zahtevanega *skŭrv- ali *skorv- nikjer ni. K slovaški besedi pa pridružuje še kaš.-slovin. charwánc „žitni snop za hrano živini", kar v etimološkem slovarju (Kraków 1927., str. 176) postavlja celo na čelo kot geslo etimologiji imena Charwaci i. dr., ki eno z drugim nima seveda nič opraviti. Charwańc je iz charłańc k charleć „bolehati", kar je v prevojnem razmerju s chyrać in chory iz *chwor- (prim. Berneker, Etymol. Wörtb.

str. 414). O G. Iljinskega etimologiji (Южнослов. филолог 1923., III. 28), ki z ene strani tudi povzema neke stvari od Geitlerjeve razlage, z druge pa pokaže njene težave glej doli. Fonetične težave Daničićeve in Geitlerjeve etimologije sta omenila v pregledu razlag tudi J. Polívka (Slovanský sborník 1884., III. 156) in Gr. Krek, Einleitung in die slav. Literaturgeschichte (2. izd., Gradec 1887., str. 250). Polívki se sploh zdi etimologija temna. Pač pa so za gotovo dobo sprejeli zlasti Geitlerjevo etimologijo historiki, kakor F. Rački, K. Grot, T. Smičiklas, J. Perwolf in W. Tomaschek.[41] Prisvojil si jo je tudi A. Kotík, Naše příjmení (Praha 1895., 2. izd. 1897., str. 69). V starejšem spisu „Ocjena starijih izvora za hrv. i srb. poviest srednjega vieka" (Književnik II., 1865. in v posebnem odtisu str. 23) je Rački sledil še Šafaříku. Omembe vreden je tudi spis Račkega „Biela Hrvatska i biela Srbija" (Rad 52, 1880), v katerem Rački izreka, da Hrvati na Visli in Dnepru niso bili istovetni s češkimi in južnimi.[42] Perwolf se sklicuje na Miklošičevo Vergl. Stammbildungslehre str. 182, kjer se obravnava sufiks -atъ, toda Miklošič tu imena Hrvat ne navaja, pridevniško -at- pa, kakor je že bilo pojasnjeno, sploh ne prihaja v poštev. V delu Славяне, их взаимныя отношенія и связи (Варшава 1886) v poglavju o Hrvatih (I. 47) ne govori o imenu, pač pa str. 7 istoveti Hrvate s Karpi — Karpiani. Že na prvi pogled nemogočo etimologijo je postavil K. Penka, Origines ariacae (Wien 1883., str. 128). Hrvat naj bi bilo iz ievr. *sru-a-t < *kru-a-t in pomenski istovetno s Slověninъ „podložnik, suženj". To čudno razlago je zavrnil G. Krek, Einleitung in die slav. Literaturgeschichte (2. izd. Gradec 1887., str. 250 sl.). Ievr. **ḱleu̯-* je slovan. *sl-* v slovo, slyšati itd. Krek govori poleg tega tudi o težavah drugih razlag.

K. Müllenhoffa Deutsche Altertumskunde, ki so jo od drugega dela dalje izdali njegovi učenci, se II. 377 (Berlin 1883), kar je obdelal O. Pniower (2. izd. 1906. je od M. Roedigera), le s Zeussovimi argumenti obrača proti stari Šafaříkovi razlagi. L. 1887. pa je dunajski germanist R. Heinzel objavil študijo „Über die Hervararsage

[41] F. Rački, Documenta historiae chroat. periodum antiquam illustrantia (Zagreb 1877., str. 272—3). — К. Грот, Извѣстія Константина Багрянороднаго о Сербах и Хорватах (Санктпетербург 1880, str. 87 sl.). — T. Smičiklas, Povijest Hrvata, I. 89 (Zagreb 1882.). — Perwolf J., Slavische Völkernamen (Archiv für slav. Philol. 1884, VII. 625 sl.) — W. Tomaschek, Die alten Thraker (Sitzungsber. dunajske akademije 1893., zv. 131, str 91).

[42] K temu prim. V. Jagić, Archiv für slav. Philol. 1881., V. 494 in id., Спомени мојега живота, II. 85 (Београд 1930).

(Sitzungsber. dunajske akad. CXIV., zv. 2, str. 85), v kateri je našel in razlagal „Harvađa fjöll“ kot „gore Hrvatov“ ter s tem otvoril plodonosno smer iskanja vezi imena Hrvatov s Karpati. O tem je pritrdilno poročal V. Jagić, Slavisches in nordischen Sagen (Archiv für slav. Philol. 1888, XI. 307), kjer obenem, sklicevaje se na Barsova, Очерки русс. историч. географии (2. izd., Варшава 1885), popravlja Heinzela, da ni potrebno zaradi Zeussa, str. 622, ki postavlja Hrvate ruske kronike med Dneper in Dnester, misliti na dvojne Hrvate, še ob Karpatih, ker so prvi prebivali bolj severnozahodno. Za Heinzelom so prišli drugi germanisti, oziroma nemški lingvisti z deloma novimi etimologijami, vmes pa je zaznamovati Polívkovi podobni (gl. gori) izjavi dveh domačinov, T. Maretića, Slaveni u davnini (Zagreb 1889, str. 73) „da je dosad mnogo učenijeh ljudi mislilo o etimologiji jednoga i drugog (t. j. Srbov) imena, ali nijedno mnijenje nije takvo, da bi ga današnja filologička nauka mogla primiti. Tako su dakle imena Hrvat i Srbin još uvijek tamna“ in P. Budmanija v Rječniku Jugoslavenske akademije III. 712 sl. (Zagreb 1887—1891) „postaće se ne zna“. To nekoliko neodločno stališče je ne samo kritično, temveč tudi psihološko umljivo, za kar so še pozneje primeri. Z germanistične strani se je oglasil najprej primerjalni jezikoslovec H. Hirt, Die Deutung der. german. Völkernamen (Beiträge zur Geschichte der deut. Sprache und Liter. 1894., XVIII. 518), ki je pod štev. 27 „Chorwaten“ primerjal germanske Harūdes v Ariovistovi vojski in Χαρούδες pri Ptolomeju. Slovan. *h* kaže često na izposojenko, v razmerju k *-va-* bi bil *-ū-* redukcijska stopnja („Tiefstufe“), a po prevojnem razmerju je mogoče zvezati s tem tudi Cherusci iz *herut-ski, ki jih je omenil že Zeuss. Hirtu je odgovoril R. Much, Die Deutung der. german. Völkernamen ib. 1895., XX. 12 sl.), ki ugotavlja za pravilno obliko Harudes (ne z *-ū-*) in smatra, da ne gre tega imena spravljati v neposredno zvezo s „Chorwati“, ker so ta in vse druge oblike po Miklošiču nastale iz Chrŭvat-; prevojno razmerje s Cherusci bi bilo tudi tako možno. Morda je ime kakega dela Bastarnov, ki so se utopili v Slovanih. Izhodna oblika Chrŭvat- bi pa mogla biti tudi iz germ. **hruwat- (*χruwat-) < *kṛu̯ád-*, kar bi kakor lat. *cervus*, kelt. **karu̯os* „jelen“, lit. *kárvė*, slovan. *krava* pomenilo „rogato žival“. Naj bi bile tudi neke fonetične možnosti, je obe, nedvomno precej prisiljeni podmeni prišteti mnogim podobnim papirnatim, v zraku visečim etimologijam. Nemogoča pa je zadnja že samo zbog tega, ker ni Miklošičevo Chrŭvat- edina izhodna oblika. Najpomembnejša izmed germanističnih hipotez je že v pismu omenjena Th. Brauna, Разыскания в области

готослав. отношеній[43] (Сборник отдѣл. русс. языка 1899, т. 64, стр. 105, 173), ki prav za prav ponavlja R. Heinzela, je pa predvsem znana pod njegovim imenom, da je ime Hrvati po germanskih Bastarnih izpremenjeno ime Karpatov, medtem ko je Heinzel pravilneje izhajal od imena naroda („Chorvaten-Berge"), a po starem, predgermanskem narodnem imenu so dobile ime tudi gore (gl. gori). Braunovo razlago so prevzeli A. Pogodin, Из исторіи слав. передвиженій (Санктпет. 1901, стр. 89), L. Niederle, Slovanské starožitnosti I. 297, 428, II. 484 sl. (Praha 1902, 1906), P. Diels, Die Slawen (Aus Natur und Geisteswelt Nr. 740, str. 51, 1920.)[44] in F. Šišić, Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara (Zagreb 1925, str. 189), a prim. tudi referat G. Herrmanna v Paulys Real-Encyklopädie der klass. Altertumswiss. X. 1999 (Stuttgart 1919.), po katerem se ime Karpatov z ene strani veže s traškim narodom Karpov, z druge pa je dalo preko Harþaþafjöll ime slovanskim „Chorvatom". Proti pa so se izrazili A. Brückner v recenziji Braunove knjige (Archiv für slav. Philol. 1900., XXII. 246)[45] in v razpravi Slavia 1924./5., III. 211 (gl. gori), V. Jagić v oceni Pogodinove študije (ib. 1901, XXXIII. 612), A. Sobolevskij v oceni Niederlejevih Slovanskih starožitnosti (Журнал Минист. народн. просвѣщ. 1904., junij, str. 461 sl. in 1906., november, str. 195) ter M. Vasmer, Die Urheimat der Slaven (Breslau 1926, str. 126 sl.). Brücknerju je ta razlaga „grundfalsch, der Name ist ein urslavischer und dient allen möglichen Slaven"; toda neenotnost slovanskih oblik v zvezi z njihovim tujim fonetičnim in besedotvornim značajem to izpodriva. Jagić nahaja razlago „bei weitem nicht so glatt und leicht, wie es bei Braun und nach ihm bei Pogodin dargestellt wird". Zdi se mu, da bi se moglo misliti na tvorbo kakor v Gorjane, Doljane, ako bi se dalo dokazati, da je oblika kakor Hrvaćanin prvotna (take pa ni!). Domneva o dveh praoblikah, iz katerih bi se izvajale tuje hro- in hor-, mu je „gewiß falsch", toda iz ene je še manj mogoče izvajati vse razne slovanske. Sobolevskij smatra na prvem mestu za prvotno obliko хръват- z *ъ* po *r*; iz nje bi bilo gr. *χρώβατοι*, lat.

[43] Obširnejši recenziji sta napisala A. Veselovskij v Извѣстія отдѣл. русс. языка и словесн. 1900, V. 1, ki na str. 15. pripominja Harfada — Хорваты, ter J. Kulakovskij v Журнал Минист. народн. просвѣщ. 1901, febr., str. 500, ki se tega neposredno ne dotika. O oceni A. Brücknerja, Archiv für slav. Philol. 1900, XXII. 244 sl. gl. dalje gori.

[44] Dielsu je ime še „nepojasnjeno", toda „najverjetnejša" se mu zdi zveza s Harvađa. V članku „Slaven" v M. Ebert, Reallexikon der Vorgeschichte, XII. 251 (Berlin 1928.) govori o Hrvatih na str. 290 sl., o imenu pa je le posredno umeti, da je neslovansko.

[45] Prim. tudi Kwartalnik histor. 1902, str. 281. in 1905, str. 113

croati, a dokazujejo mu jo v Lavrentjevskem rokopisu ruskega letopisa razen poznega хорват- druge, kakor хров-, храв-, хрв- iz хръв-. Ime bi bilo po apelativnem (občnem) samostalniku, a primerja za to kaš. karwatk „kmet" (po F. Tetzneru, Die Slowinzen und die Leba-Kaschuben, Berlin 1899., str. 2). Na drugem mestu pa opozarja, da je nepotrebno predpolagati plemensko edinstvo raznih Hrvatov, ako je ime prvotno občno, kakor n. pr. sьrbъ ali poljaninъ; če pa je ime narodno, potem je stvar drugačna, toda misli, da je hrъvat pomenilo nekako „молодец", dasi je izvor besede začasno popolnoma nejasen. Kakor sem že gori pokazal, ne moremo izhajati le s hrъv- in tudi v tujem -ro- ne gre videti odseva -rъ-. Zakaj bi moralo biti rus. хорватъ pozno, ne pove, saj govori proti temu baš navedena kašubska beseda. ki pa je sicer zase poznejša. St. Ramułt, Słownik języka pomorskiego czyli kaszubskiego (w Krakowie 1893, str. 68) pojasnjuje karvôtk *„rybak pomorski, noszący karvôtkę"*, kar je ib. *„surdut albo raczej długi kaftan, jaki noszą rybacy nadmorscy w Pomorsce (w powiatach lęborskim i słupskim"*[46]). A. Brückner, Słownik etymologiczny języka polskiego str. 221 tudi navaja karwatka *„suknia krótka"*, celo „karwatka z deski" *„trumna"* (t. j. rakev) in izvaja besedo od imena Hrvatov. O Vasmerjevem ugovoru, da bi Harfaða moralo dati *Horpad-, sem podrobneje govoril že gori (tam tudi o M. Rudnickega oceni Vasmerjevega dela).

Druge germanske veze, podobne domnevam Zeussovi, Hirtovi in Muchovi, sta v novejšem času iskala še J. Leers in J. Rus. Prvi je v raznih poljudnih sestavkih, o katerih govori M. Vasmer v Zeitschrift für slav. Philol. 1936, XIII. 329, spajal ime Hrvatov z germanskimi (gotskimi) Hreiðgotar, kar označuje Vasmer „vom Standpunkt der Slavistik ganz bombensicher falsch". „Die Lautgezetze, die man kennen muß ... protestieren ganz unzweideutig gegen diese Deutung." Iz gornjega imena bi namreč v slovanščini nastalo le *Hri(d)gъt- ali *Hri(d)gut-, če se izhaja iz germ. gaut-, a srbsko-

[46] Čudno je, da F. Lorentz, Slovinzisches Wörterbuch, I. (St. Petersburg 1908.) teh besed ne navaja. Tudi Z. Gloger, Encyklopedya staro-polska ilustrowana, III. 21 (Warszawa 1902) pozna le „karwat, rodzaj szabli, której nazwa, zdaniem Karłowicza, powstała od Chorwatów"; nasprotno J. Karłowicz, Słownik gwar polskih, I. 318 (Kraków 1900.) ima le gornje karwatka in karwatek s še drugimi citati. Severnozahodno od Gdanskega, zahodno od mesta Wejerowa (nem. Neustadt) ležeča vas Charwatynia poleg Karwatyno v listinah pa nima imena od Hrvatov, temveč od kaš. charwatynia „stara opuszczona budowla" (B. Ślaski, Przyczynki etymologiczne. C) Słoworód nazw miejscowości: Jastarnia i Charwatynia. Prace filolog. XVII. 136 sl. Warszawa 1937.).

hrvatsko bi to bilo *Hrigat, gen. *Hrigta, ne pa Hrvat, ki je Vasmerju iz prv. *Hъrvat-. Rus pa ustvarja za vir imena Hrvat gotsko obliko Hrôþgutans, kar je po Vasmerju l. c. „für die Deutung des Kroatennamens ebenfalls völlig unbrauchbar". Zavrnila sta to teorijo tudi J. Kelemina, Časopis za zgodov. in narodop. 1932., XXVII. 133, 135 („ni mogoče", „brez pomena") in A. Vaillant, Revue des études slaves 1931., XI. 268 („la forme *Chŭrvatŭ n'a rien à faire avec le germ. Hrôthi"). Prim. še oceno A. Mayerja, Nast. Vjesnik XLI. 86 sl.

Novo, iransko smer etimologiziranja je otvoril A. Pogodin, Эпиграфическіе слѣды славянства (Русс. филол. вѣстник 1901, XLVI. 3) z opozoritvijo na obliki imena arhonta v Tanaisu *Χορόαθος* ali *Χορούαθος* na tanaidskih napisih II.—III. stol. po V. Latyšova Inscriptiones antiquae orae septentrionalis Ponti Euxini II. № 430 in 445 (Petropoli 1890). Izhajati je po njem od *Χορούαθος*, a objasnjevala sta ime V. Miller, Эпиграфическіе слѣды иранства на югѣ (Журнал. Минист. народн. просвѣщ. 1886, oktober, str. 258) in F. Justi, Iranisches Namenbuch, str. 172 (Marburg 1895.) iz iranščine: prvi iz osetinskega *hor* „solnce" in *ŭat* „ležišče", drugi s prevodom „seine, zugethane, Freunde habend". Poleg teh dveh razlag je še v III. delu Müllenhoffove Deutsche Altertumskunde III. 114 (Berlin 1892.), izdanem od M. Rödigera „*Χορόαθος* zd. (t. j. zendsko) *huraodha* schön gestaltet". Pogodinu pa se zdi verjetneje, istovetiti ime s slovan. Hъrvatъ (prim. tudi istega Из исторіи слав. передвиженій. Санктпетерб. 1901., str. 87 sl.), omenja pa težavi *or* za *ъr* in *th* za *t*, od katerih skuša prvo odstraniti s čudno trditvijo, da kaže *o* za *ъ* na ruska tla, kjer je v končnem rezultatu prešel *ъ* v *o*. Ravno v Rusiji sta se redukcijska samoglasnika mnogo dalje držala nego na jugu, kjer sta bila v starocerkvenoslovanščini IX. stol. še polnovredna (gl. pisec, „Slovanski jeziki" str. 8, 115). Toda naslanjajoč se na Pogodina, Millerja in Justija je uvel K. Jireček iransko teorijo, t. j., da je ime Hrvat iranskega porekla, s svojo Geschichte der Serben I. 71 (Leipzig 1911, v prevodu J. Radonića, Историја Срба I. 69, Београд 1911, v drugi izdaji I. 50, Београд 1922) v historijo. Dosleden lingvistični zagovornik iranske teorije pa je postal M. Vasmer. Že l. 1921. jo je v Deutsche Literaturzeitung (Spalte 508 sl.) omenil, pojasnjujoč *χορόαθος* iz iran. *haurvatar „Viehzüchter", podrobneje pa je o tem govoril v spisu Untersuchungen über die ältesten Wohnsitze der Slaven I. Die Iranier in Südrußland (Leipzig 1923., str. 56),[47] kjer

[47] Oceno gl. H. Lommel, Archiv für slav. Philol. 1926, XL. 150.

smatra razlago v Müllenhoffovih Starožitnostih radi *dh* — *ϑ* za nepojasnjeno, Millerjevo in Justijevo pa pomensko težavno. Sam z vprašanjem predlaga hu-urva*ϑ*a- „amicus". Proti Pogodinu pa se izraža za neslovanskost imena Hъrvatinъ, ki nima slovanske etimologije in izgleda kot izposojenka. Končno pravi v Zeitschrift für slav. Philol. 1936., XIII. 330: „Germanisch sieht er (t. j. ime Hrvat) nicht aus. Ich habe ihn aus dem Iranischen erklärt". K iranski teoriji je prestopil tudi A. Sobolevskij v spisu Русско-скиѳскіе этюды (Извѣстія отдѣл. русс. языка и словесн. 1921., т. XXVI., стр. 9, Петроград 1923.). V nasprotju s svojim prejšnjim mnenjem (gl. gori), da je ime Hrvat slovansko, misli tu, da je neslovansko in da je začetno *hъ-* staroiran. *hu-*, gr. *εὐ-*, a končaj *-at-* je neredko v imenih skitskih plemen; s starobaktr. ravah- n. „svoboda" bi bil prvotni pomen „dobro-svobodni". Ime *Χοροάτας* (tako piše) dokazuje, da je skitsko pleme Hrvatov živelo ok. Krist. roj. blizu Azovskega morja, a ime bilo v rabi tudi kot osebno. Pozneje bi se bilo pleme razbilo, združilo z nekolikimi slovanskimi skupinami ter jim dalo ime. Med slovanskimi oblikami imena navaja kot domnevano starorusko *Хървате, pač samo radi tega, da bi mogel navezati na staro ime, za kar pa ni nikjer jasne in trdne oslombe. Kakor je videti iz številnih, popolnoma različnih poizkusov, tanaidskega osebnega imena z ustja Dona ni tako lahko razložiti iz iranščine. Slutiti sled imena Karpatov kot narodnega imena je nemogoče. Po vsej verjetnosti pa je besedna tvorba iranska, toda izvajati iz nje ime Hrvatov, ni prave, hodne poti. Ne oziraje se na *ϑ* bi iz tako stare dobe pričakovali pri vseh Slovanih enotno prvotno obliko *Horvat-, iz katere bi se morale dati razlagati odgovarjajoč slovanskim glasoslovnim zakonom vse druge oblike v posameznih slovanskih jezikih, tako predvsem pri Rusih, toda o kakem ruskem „polnoglasnem" *Horovat- ni ne duha ne sluha, in kako bi bilo razložiti iz *Horvat- slovanske nazive kakor Hrъvat- i. dr. Vse kaže, da se s tem imenom sploh spuščamo v meglene domneve, za kar je lep primer Sobolevskega komentar. A. Brückner (Slavia III. 211) vidi v obeh imenih le slučajno podobnost brez najmanjšega pomena, toda njegovo stališče prvotnoslovanske razlage na Geitlerjev način je tudi nevzdržno (gl. gori). Nasprotno nahaja L. Niederle, Manuel de l'antiquité slave (Paris 1923., str. 91) v imenu, najdenem od Pogodina, „l'attestation la plus ancienne", medtem ko Braunove hipoteze zbog ugovorov ne stavlja več v ospredje, da, celo splošno rezervirano pravi: „Le nom des Croates demeure obscur quant à son étimologie". K temu pripominja M. Vasmer v oceni (Zeitschrift für slav. Philol. II.

541, 1925.), da bi enačba chъrvati: *Καρπάτης ὄρος* morala že zdavnaj izginiti iz slovanskih starožítnosti, ker bi Harfađa dalo južnoslovan. *Chrapod (gl. gori). A. Meillet — A. Vaillant, Le slave commun, 2. izd., str. 507-8 (Paris 1934), se sklicujeta prosto na Sobolevskega: „le nom ... *Xᵘrvati est tellement proche du nom sarmate *Χορούαθος*, que Sobolevskij (Izvestija XXVI, 1923) admet qu' il est d' origine iranienne."

S tanaidskim imenom je spojil poizkus nove indoevropsko-slovanske etimologije G. Iljinskij, К этимологии имени chъrvatъ „хорват" (Южнослов. филолог 1922/3, III. 29). Izhajajoč iz premise, da more biti slovan. *h* tudi za indoevr. *kh*, nastavlja bazo **khereu-* „rezati, sekati", a iz različnih oblik korenov so izšle različne oblike imena; **khᵘr̥u̯-* ▷ **chъrv-*, **khr̥ŭu̯-* ▷ **chrъv-*, **kh(e)rou̯-* ▷ **chrov-*. Ta lingvistična igrača je pri predpostavki gotovega praslovanskega narodnega imena pač nesmiselna. Slabost vse konstrukcije je opaziti tudi v tem, da podpira domnevani prvotni pomen „bojevnik, junak, zaščitnik" s srbskohrv. hrvati se, iz katerega izvaja tudi Hrvoje (gl. gori). Tu mu je že uredništvo pripomnilo, da je *h* sekundaren, pač protetičen (ne „по недоразуму", gl. pisec, Slovanski jeziki, str. 184) k splošnoslovan. rъvati, in vprašanje je, ako ni slovaško charvat'sa i. dr. (gl. gori) tudi s tem v zvezi (prim. slovaš. ardza za rja iz **rъdj-*, hržat' „rezgetati" iz *rъ-* i. pod.). K temu naj radi kuriozitete pripomnim, da je že svoj čas J. Rattkay, Memoria regum et banorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae (Viennae 1652., druga izdaja 1772.) izvajal Hrvat od hrvati „ab luctando". Nezadovoljnost z dotedanjimi etimologijami in, zdi se, tudi psihološki moment, da „старо и велико словенско племе" kakor Hrvati že samo po sebi mora imeti prvotno slovansko ime, je navelo še M. Budimira, Хрват (Šišićev zbornik, Zagreb 1929, str. 609) do novega poizkusa iz indoevropščine, in sicer v zvezi s študijem začetnega slovan. *h-*, ki naj bi bil nastal tudi iz *sḱ*, a na podlagi tega veže Hrvat z gr. *σκῦρος* „bela glina" iz **skʰor-u̯o-s*, lit. *širvas* „siv", strus. сереный „bel". Tako ime bi bilo dobilo hrvatsko pleme po izrazito svetlem pigmentu.[48] Budimirove etimologije s *sḱ* so zvečine nove, toda po Hujeru l. c. (gl. doli) „ne vždy dost přesvědčivé". Walde-Pokorny I. 409, izvaja lit. *širvas*, sloven. *sren*, rus. серен i. dr. iz **ḱer-*. Zlasti pa ni Budimir upošteval dejstva različnih starih oblik imena.

Brez specialne etimologije, le na splošno se je izjavil F. Ramovš, Praslovensko kasęg „Edling" (Razprave Znanstv. društva za humanist.

[48] Beležki o Budimirovi razpravi gl. od O. Hujera, Listy filol. 1931, LVIII. 76, in N. Županića, Etnolog 1931, IV. 245.

vede 1925., II. 317 sl. „Reči moramo vsaj to, da je izvajanje imena Hrvat iz iranščine v glasovnem oziru verjetnejše kot vsaka druga dosedanja razlaga. Zgodovina tudi ne ugovarja temu, nasprotno, dovoljuje možnost, da so Hrvati sarmatsko pleme . . . Verjetno je, da so bili oni Hrvati, ki so v VII. stol. prišli na Balkan, že močno pomešani z različnimi rodovi, predvsem germanskimi, s katerimi so se udeleževali vojnih pohodov. Tako nam je znano, da so se z Longobardi selili v Italijo tudi odlomki Sarmatov (gl. Kos, Gradivo I, št. 74), ki so se Langobardom priključili ali v Panoniji, ali pa tudi v Podkarpatju. Na vsak način je vsaj toliko jasno, da ni nobenega tehtnega razloga, ki bi ugovarjal nazoru, da so Hrvati sarmatskega rodu.“ Prim. v istem smislu tudi F. Ramovš, Kratka zgodovina slovenskega jezika I., str. 10 sl. in 82 (v Ljubljani 1936). Vpraša se le, ali ni ločiti med poreklom imena in poreklom ali etničnim značajem plemena, oziroma plemen, ki so nastopali z njim ali bili imenovani po njem. Na splošno pravi tudi P. Skok (Starohrv. prosvjeta n. s. 1928, II. 173) k imenom Konstantina Porfirogeneta: „Ova su imena već na prvi pogled neslovenska“, neodločno pa V. Novak v pregledu v Narodni enciklopediji I. 844: „Ime Hrvat . . . ostaje još uvijek nejasno . . . i nije sigurno, da je ono slovensko“.

Tanaidsko ime kot „prvi pojav imena Hrvat“ je dalo pobudo tudi N. Županiću, Prvobitni Hrvati (Zbornik kralja Tomislava, Zagreb 1925., str. 291 sl.) tolmačenja s pomočjo kavkaških jezikov, „koji“, kakor pravi Županić, str. 295, „pripadaju alarodijskom skupu poput starih Pelazga i Etruščana“. Sled mu nahaja v lezg. Xhurava „community“ s pluralnim sufiksom *th (d, t)*, pa bi ime tedaj značilo, „zajedničari, pleme, narod“. Naslednje leto pa je Županić, Harimati, Studija k problemu prvobitnih Hrvatov (Etnolog 1926./7., I. 131 sl.) zvezal Hrvate z imenom naroda Harimati, ki so po sporočilih zač. VII. stol. prebivali ob Črnem morju in ki so po Županiću bili kavkaški, alarodski narod. Zveza obeh imen mu je razložljiva po alarodskem zakonu menjavanja glasov b/p ∞ m ∞ w. Končno Županić še v omembi Budimirove etimologije (Etnolog 1930., IV. 245) poudarja, „da se je hrvatsko ime prvič pojavilo na istočni obali Azovskega morja . . . in da mora tudi lingvist to upoštevati kot kažipot“.

Alarodistiki ljubljanskega prof. K. Oštirja odgovarja pri Rusih šola N. Marra s svojo jafetitsko teorijo (prim. H. Mapp, Яфетическая теория, Москва 1924, druga izd., Баку 1928). Ta operira s t. zv. „marrovskimi“, ne posebno dober glas uživajočimi elementi. Kako to izgleda, naj pokaže razlaga imena Hrvat iz Sarmat sedanjega lenin-

grajskega akademika N. Deržavina, Славяне и Византия в VI в. (Язык и литература, 1930, VI. 47): „Первый компонент скрещенного племенного наименования хорват составляет спирантизованный эквивалент по окающей группе основы *sal* || *sar*, а второй-то же племенное наименование *mat*, но с иным губным озвончением *-vat*; его окающая форма имеется в племенном наименовании вотяков, а без перебоя плавного *r* в *t* в наименовании „мари", как сами себя называют черемисы. В целом, племенное наименнование хорват не только исторически, но палеолингвистически и палеоэтнологически вскрывает ближайшее родство их с сарматами — сербами: оба они являются лишь диалектическими вариантами общего палеоэтнологиского архетипа — сармат". Obe imeni, Hrvatov in Srbov, sta le dialektični varianti skupnega Sarmat! Tudi poročilo L. Kopeckega v Slavia 1932., XI. 214, imenuje to etimologijo „довольно странную". Deržavinova razlaga se naslanja pač na Marrovo, ki v svoji, meni nedostopni moskovski izdaji, str. 21, ime deli v sestavna dela hor-vat. O različnih slovanskih starih oblikah se tu povrhu seveda ne vodi nobenega računa.

Smeri Županićevi sledi L. Hauptmann, ki v razpravi Kroaten, Goten und Sarmaten (Germanoslavica 1935., III. 345 sl.) pripisuje Hrvatom alansko (t. j. iransko) in kavkaško poreklo. Ker je o tem St. Stanojević v recenziji (Jugoslov. istor. časopis 1935, I. 534/5) podvomil, je Hauptmann obrazložil svoje stališče v novi razpravi v istem zgodovinskem časopisu (1937, III. 53 sl.). Res je, kar pravi Hauptmann o Meki in Medini in da „ni najljepša etimologija sama za se još nije nikakav dokaz. Tek historija odlučuje . . .", toda resnično je tudi, da kaka tudi od historikov priporočena razlaga imena ni sprejemljiva, ako se temu jezikovna dejstva upirajo. Mora pač biti oboje v skladu v smislu Meringerovega „Wörter und Sachen". Ako naj je bilo iransko, ozir. kavkaško pleme Hrvatov za časa hunskega navala vrženo med Slovane ob gornji Visli, kjer so se poslovanili, tedaj bi za tako rano dobo morali, kakor je že bilo rečeno, pričakovati enotno, iz *Χορόαθος*, ozir. *-oú-* fonetično izvedljivo ime; tega pa ni, ne enega ne drugega. Drugače izgleda alarodska teorija pri K. Oštirju.[49] V tretji razpravi (str. 10 sl.) izvaja *Chъrvatъ iz ilirsko-traškega in že predindoevropskega narodnega imena Karpatov s tem, da

[49] K. Oštir, Illyro-Thrakisches (Архив за арбанаску старину, језик и етнологију 1923, I. 103 sl.); id., Vorindogermanische (= alarodische) Zahlwörter auf dem Balkan (ib. 1925, II. 263 sl); id., K predslovanski etnologiji Zakarpatja (Etnolog 1926./7. I. 1 sl.).

je il.-tr. *k* bil aspiriran, naglas pa mogel biti na koncu. Alarodska razlaga Karpatov nas tu dalje ne zanima. Imena *Χορούαθος* se ne dotika, Harfađa pa odklanja, „ker ni bilo med Praslovani in med Pragermani nikakih stikov". Toda brez ozira na veljavnost imena Harfađa je reči, da za to tudi ne gre, ker bi bilo potem predpostavljati enotno slovansko obliko imena; kar se pa tiče ilirsko-traškega izvora, je ta, kakor je bilo že gori omenjeno, vse preoddaljen. Tudi Ramovš (Razprave II. 307) odklanja traško razlago imena *Κοσέντζης* (gl. gori) zbog „časovne in krajevne oddaljenosti". Oštirjeva etimologija pa se je dopadala posebno M. Šufflayu, da je v Novostih 1925., 11. apr. očital Šišiću, zakaj je ni prevzel.

H koncu je omeniti še „turško" teorijo. Kakor sem v uvodu povedal, je bil Jagić mnenja, da se v imenih pri Konstantinu Porfirogenetu skriva avarski izvor; za ime Hrvatov je bil pač mnenja, da je domače, slovansko. Toda tudi to je skušal A. Wirth, Geschichte Asiens und Osteuropas I, 252 (Halle 1904./5.), izvesti iz osebnega imena bolgarskega kana Kuvrata (prim. Hauptmannov črtež o Slovanih ok. 550, Jugoslov. istor. čas. III. 54, na katerem so Kutriguri nameščeni ob spodnjem Dnepru vzhodno od Slovanov); sicer pa seveda ta razlaga ne potrebuje nobene posebne ovržbe. J. Peisker je bil iz socialnozgodovinskih razlogov mnenja, da je onih hrvaških dvanajst plemen smatrati za pohrvačene bivše germanske ali turške gospodarje (prim. F. Šišić, Hrvatsko kolo 1910, VI. 114). Zlasti pa se je zavzel za avarsko-turško hipotezo J. Mikkola, Avarica, 1. Zur Wanderung der Kroaten (Archiv für slav. Philol. 1927., XLI. 158) in Samo und sein Reich (ib. 1929., XLII. 87 sl.). V prvi razpravi sicer izloča ime *Χρώβατος* (gl. gori), v drugi pa se odločno izreka proti zvezi z imenom Karpatov in teh s staronord. *Harvađafiǫll*. Prvotne oblike imena Hrvat so mogle biti po Mikkoli *хъrv-*, *хrъv-* ali *хъrъv-*. Ime Karpati je učenjaška tvorba in nima nič opraviti s *Harvađa*. Zato je mogoče *Harvađafiǫll* umeti, kakor je to že Heinzel storil (gl. gori), le kot gorovje Hrvatov. V korekturni noti pa še pristavlja, da je brati v novi izdaji Hervararsage od J. Helgasona (Kodanj 1924) *Handa-* in *Hanadafiǫlt (Hauada-?)*. Poleg tega navaja še meni nedostopno študijo J. Šarovoljskega Сказаніе о мечѣ Тюрфингѣ III. 207 sl. (Kijev 1906). Vidi se, da mesto v sagi ni jasno in dopušča razno branje; vendar stvar s tem, zlasti tudi z ozirom na veliko germanistično avtoriteto Heinzelovo, ki pravi l. c. str. 85 „Die Lesung Harvađafjöll ist wohl sicher", in njih, ki so mu sledili, ne more biti že dognana.[50] Pa ako se to tudi pripusti, ime Hrvat s svojimi raznimi oblikami je le tu, pa tudi Pto-

lomejev *Καρπάτης ὄρος*, alb. *karpɛ* (gl. gori), tvorba z etničnim sufiksom -at- i. dr. in neizbežna predpostavka pretvorbe v germanskih ustih ob Karpatih brez ozira na eksistenco nordijskega Harfađa. Gre le za pravilno zvezo.

III.

Na podlagi vsega rečenega se more smatrati kot dognano in kot nadaljnje izhodišče:

1. Ime *Hrvât*, gen. *Hrváta* s prvotnim naglasom na koncu je tvorjeno, kakor sem pokazal v pismu l. 1915., s sufiksom, ki je drug, nego slovanski pridevniški *-át-* z rastočo intonacijo, katera izključuje naglas na koncu, in ki sicer ni znan v slovanskih jezikih. S tem skupno pa je tudi začetni *H-* znak tuje besede. Po vrhu se koren *Hrv-* ne da razložiti iz slovanskih jezikov, kakor so nazorno pokazali tudi vsi poizkusi od Dobrovskega do danes. Besedna tvorba je tedaj tuja, neslovanska.

2. Sedanji nazivi za sedanje južnoslovanske Hrvate v slovanskih jezikih ne nadaljujejo morebitnega enotnega, splošnoslovanskega imena, temveč so zvečine nove, celo po tujem vplivu prevzete oblike tega imena: rus. кроат poleg хорват, mrus. хорват, polj. *Chorwat* poleg *Chrobota*, luž. *Krobota*, češ. *Chorvát* poleg starega *Charvát* in *Chrvat*, slovaš. *Horvát*, kajk. *Horvat*, sloven. *Hrvat* poleg narod. *Hrovat*. Najbolj je razširjeno imenovanje po madž. *Horvát*.

3. Tudi stari slovanski nazivi, celo pri istem narodu ne pripuščajo enotne praslovanske oblike. Izvajati jih je zvečine iz dublete **Hrъv-* in **Hъrv-*: **Hrъv-* se da sklepati iz stpolj. *Chrwat* (enozložno) in strus. Хрват, **Hъrv-* s sonantnim *r̥* pa iz stpolj. *Charwat* in strus. Хорват.

[50] Prim. tudi W. Streitberg, Urgermanische Grammatik (Heidelberg 1896., str. 136): „stisl. Harfađa"; O. Bremer, Ethnologie der germanischen Stämme H. Paul, Grundriss der germanischen Philologie, III. 762, Strassburg 1900.): „Die Gleichung Harfađa = Carpathi ist unsicher" (z ozirom na Heinzelovo „Berge der Chorvaten"); R. Much v J. Hoops, Reallexikon der germanischen Altertumskunde, II. 452 (Strassburg 1913.—15.): „Harvađafjǫll"; H. Hirt, Handbuch des Urgermanischen, I. 102 (Heidelberg 1931.): „Harfađa fjöll = Carpathi". W. Willmanns, Deutsche Grammatik (3. izd., Strassburg 1911., str. 43), pa pravi, da je smatrati za le redek slučaj, ako se v staronordijščini enkrat imenuje Harfađa fjǫll, beseda, ki se od glasa do glasa strinja s Carpathi. O bivanju in selitvah številnih različnih germanskih plemen okrog Karpatov prim. razpravo E. Schwarza, Die Frage der slawischen Landnahmezeit in Ostgermanien (Mitteilungen des österr. Instituts für Geschichtsforschung, XLIII. 221 sl., § 14. i. dr., 1929.). Za neke teh podatkov se moram zahvaliti kolegu J. Kelemini.

Staropoljske oblike s *k-* so nastale ali po tujem vplivu ali pa je razmerje *Krwat : Chrwat* podobno, kakor je dial. *krzest:* nav. *chrzest*, gen. *chrztu*. Stčeš. *Chrvát* in južnoslovan. *Hrvat* je lahko za **Hrъv-* in **Hьrv-*, a ne more biti n. pr. za **Hьrъv-*. Poleg omenjenega pa imamo še: v staroruščini Хровать in Храват, kar kaže, da je piscu bilo ime tuje; v staročeščini kot najnavadnejše *Charvát*, ki ne more biti jezikovno češko (neverjetno tudi za *ar* v tuji besedi), temveč je najbrž izposojeno iz drugega slovanskega narečja; v stari srbohrvaščini ckvslovan. Харьват, sthrv. *Harvat*, ki se zdi zahodnodialektično in knjižno.

4. Imena v starih tujih virih morajo imeti za podlago obliki **Hrov-* in **Horv-* (nedokazljivo **Hrŭv-* in **Hŭrv-)*, v katerih se začetno *H-* menja s *K-*, *Ch-* (prim. podobno lat. Carantani, strus. Хорутане): gr. *Χρωβάτοι* pri Konstantinu Porphyrogenetu, *Κρωβάτοι* pri Theophylaktu Kontinuatu, *Κροάτιοι* pri Chalkokondyli, *Κραβάτοι* pri Zonari, *Χορβάτοι* pri Cedrenu, *Χωροβάτοι* pri Nikephoru Bryenniju; arab. *Harvatin (Hor-)* pri arabskem pisatelju Masᶜudiju; lat. Trpimirus dux Chroatorum v listini iz l. 852., za koroško ozemlje in pago Crouuati, Crauuati, Chrouuat, Croudi v listinah iz l. 954., 961., 977., 993., na sed. Štajerskem Kraubat (gl. gori); Chrovati in Chrouati v ustanovni listini praške škofije iz l. 973., Chrowati, Crhuati, Ghrwati, Crouati, Hrouati i. pod. pri Kosmi (gl. gori); za kraje Chruuati, Cruvati, Crovate, Curewate, Curbatia v nemškolatinskih kronikah, za vasi Crubate iz l. 1055., Gravat iz l. 1086., sed. nem. Korbetha; anglosaško Horithi (Horothi, Horigti) pri Alfredu (871—901).

5. Tvorba imena s končajem -at- za ljudstvo iz Zakarpatja nujno sili pridružiti ime številnim enakim iranskim in ilirskim na -at-, Karpatov samih kot prvotnega imena naroda in drugih, posebno tudi okoli Karpatov, kakor Sarmatov i. pod. V slovanščini se je pri tem pridržal *a* za tuji kratki *ă* ali zbog značilnosti imenske tvorbe, ali po naslombi na slovansko pripono. Da pa *a* v slovanščini ni istoveten z *a* v domačem sufiksu, dokazuje naglas na končajih imena, ki bi bil, kakor je bilo že gori rečeno, pri prvotno dolgem *a* z rastočo intonacijo nemogoč.

6. Imena kakor iran. *Χορόαθος (-οό-)* ali kakršno koli germansko **Harfaða* kot produkt germanskega premika soglasnikov (Lautverschiebung) iz *Karpat-* brez ozira na eksistenco v staronordijski Hervararsage ter ilirskotraško **kʻarwātʻ-* iz *karpat-* niso mogla biti, niti eno, prevzeta v praslovanski dobi kot enotno izhodišče, ker bi potem morali imeti v slovanskih jezikih v korenskem zlogu formuli *tort* odgovarjajoče reflekse, izvzemši morebitno poljsko-lužiško Hrov-; ni

pa nikjer ruskega polnoglasnega Horov-, a tudi ne dokazljivega češko-slovaško-južnoslovanskega Hrav-.

7. Pri pohodu Hrvatov na jug so nedvomno bili soudeleženi tudi Germani, kakor dokazuje poleg drugega vsaj sožitje z njimi Kosezov.

8. Pri razselitvi Hrvatov na razna slovanska ozemlja (kajti njih ime ni slično n. pr. imenoma Poljane ali Slověne, ki sta se že prvotno nahajali brez medsebojne zveze tu in tam) se je povsod samostojno in popolnoma na novo sprejelo ime, kakor ga je dotični oddelek Hrvatov prinesel s seboj ter ga je zagospodovano slovansko ljudstvo dojelo, na jugu začetkom VII. stol.

9. Ker je težko domnevati neko doseljeno iransko pleme s prvotnim imenom *Hrovat- ali *Horvat-, oziroma *Hrŭvat- ali *Hŭrvat- za Karpati, pri čemer bi bili povrhu težko umljivi dubleti s samoglasnikom pred in po *r*, vse nagiba k temu, kar dalje izvajam z vso rezervo, da bi se le iskala neka veza z imenom Karpatov in njihovo prikarpatsko germansko obliko iz dobe, ko so tam vsekakor bili Germani in prejeli staro nekdanje ime. Tedaj bi bila dubleta Hrov- morala nastati v poljsko-lužiškem območju. Redukcija **Hъrv-*, polj. *Charv-* iz **Horv-* je mogoča po poljsko-lehitski okrajšavi, kakor n. pr. v *karw* proti *krowa* ali *charpy* proti *chropy* i. pod. Reducirano **Hrъv-* se edino odteguje neposredni razlagi. Toda redukcijski obliki sta se razvili lahko naravnost iz germanskih, ko se je naglas pri pretvorbi uveljavil na posebnem slovanskem končaju -*ъ*. Narodnostno mešani, kakor so bili Hrvati, so mogli po svojih različnih elementih, slovanskih in germanskih, nositi s seboj tudi temu odgovarjajoče različne oblike imena, ki so se pri prevzemu pojavile lahko takisto na razen način, ta ali ona morda celo naravnost po tuji germanski izgovarjavi. Toda ugibanjem so odprta premnoga in daljna pota. Drugo izhodišče iz dublet **Hrŭv-* in **Hŭrv-* bi bilo jezikovno predvsem z ozirom na slovanske oblike tudi oprijemljivo, toda sicer teže izvedljivo, zlasti prostorno in zgodovinsko pa brez vsake oslombe.

Résumé.

Обозрѣние содержания статьи „К истории вопроса об имени *Hrvat.*“

В 1915 г. автор по желанию И. Пейскера, тогда директора университетской библиотеки в Грацѣ, изложил в видѣ письма, которое Пейскер хотѣл опубликовать, короткое разсуждение об этимологии имени славянского народа Хорватов, в котором на основании новых и еще до сих пор не высказанных аргументов, главным образом, из области акцентологии и образования слов доказывается неславянский источник имени. Но вслѣдствие обстоятельств тогдашнего времени письмо по просьбѣ автора осталось неопубликованным. Теперь оно по желанию редактора журнала публикуется, а с приложением комментария (I), критического разбора литературы предмета (II) и результатов, которые автор считает постигнутыми (III). В главном, они сводятся к слѣдующему:

1. Имя *Hrvât*, род. *Hrváta* с первоначальным ударением на концѣ слова образовано помощью суфикса, который отличается от слав. *-át-* в прилагательных словах с восходящей интонацией, исключающей ударение на концѣ, и который неизвѣстен в славянских языках. С этим вмѣстѣ и начальное *H-* знак чужого слова. Сверх того корен *Hrv-* невозможно объяснить из славянских языков, как наглядно показали всѣ опыты со времен Добровского донынѣ. Образование имени как слова, таким образом, неславянского происхождения.

2. Теперешние славянские названия южнославянского народа Хорватов, которые перечисляются, в славянских языках не продолжение ожидаемого единого общеславянского имени, но в болшинствѣ новые, даже под чужим, особенно венгерским, влиянием припятые формы этого имени.

3. Древние славянские названия, даже у тогоже народа, как на пр. стполь. *Chrwat* возлѣ *Charwat* и др., не позволяют возстановления одной общей праславянской формы. Стчеш. *Chrvát* и сербохорв. *Hrvat* могут быть объяснимы и из *Hrъv-* и из *Hъrv-*; но чеш. *Charvát*, должно быть, инославянское итд.

4. Имена в старых чужих источниках, которые перечисляются, предполагают формы *Hrov-* и *Horv-*, в которых начальное *H-*, большею частью, замѣняется *K-*, и которых нельзя производить из *Hruv-* и *Hurv-*.

5. Образование имени народа из Закарпатья помощью суфикса *-at-* требует причислить его многочисленным подобным иранским и иллирийским с *-at-*, и то Карпатов самих как первоначального имени народа, и народов, особенно около Карпатов, как Сарматов и др. При этом короткое *ă* чужого суфикса сохранилось, или вслѣдствие характерного этнического наименования, или под влиянием славянского суфикса, но без выравнения их по отношению к интонации и ударению.

6. Имена, как иранское *Χορόαθος (-ού-)*, или какое бы то ни было германское **Harfaða* как продукт германской Lautverschiebung из *Karpat-*, или иллирийско-трацкое **K͡arwāt͡-* iz *Karpat-*, не могли быть принятыми в праславянскую эпоху, потому что тогда слѣдовало бы ожидать измѣнений звукового сочетания в родѣ *tort;* но кромѣ польско-лужицкого *Hrov-* нѣт ни русского полногласного *Horov-*, ни южнославянского-чешскословацкого *Hrav-*

7. При переселении Хорватов на юг несомнѣнно участвовали и Германцы, как доказывает, между прочим, совмѣстное пребывание с ними „Косезов“.

8 При разселении Хорватов в разные славянские земли (так как их имя нельзя приравнивать на пр. именам Полян или Словѣн, которые находились тут и там без прежней связи между собой) имя Хорватов было принято вездѣ самостоятельно и как вполнѣ новое в том видѣ, в каком соствѣтствующий отряд Хорватов принес его с собой, а покоренный славянский народ его перенял, на югѣ в началѣ VII. стол.

9. Так как вряд ли можно предполагать переселение в Закарпатье нового иранского народа с первоначальным именем **Hrovat-* или **Horvat-*, относительно **Hruvat-* или **Hurvat-*, при чем было бы трудно понять и дублеты имени, все склоняет к тому (что высказывается только как предположение), всетаки находить связь с именем Карпатов и его прикарпатской германской формой с того времени когда там жили Германцы и приняли старое имя; а как из германской формы выводить славянские, подробнѣе объясняется. Выходить из дублет **Hruv-* и **Hurv-* труднѣе и исторически и территориально без опоры.